

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2017. február – XVI. évfolyam 2. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájjá:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

A tisztítóvíz **2**
tetején álltunk

Beszélgetés
Jeleniczki Istvánal

Az örökség **3**

Kárpáti Kamil
verse

A sárkányölő **4**

Béri Géza novellája

Rónay György **7**
tájai

Vasvári Zoltán
dolgozata

Két homília **10**

Czigány György
prózaalkotásai

Péntek Imre **12**

Csernák Árpád
születésnapjának köszöntője

Tévedés **22**

Bene Zoltán
novellája

Fogyos fény
Ország László fotója

A tisztítótűz tetején álltunk

Beszélgetés Jeleniczki Istvánnal új filmjéről

Filmes dramaturgiája kezdettől fogva a nagyszerkezetek felé tart (*Haláljog I-II.* 1992–93; *Úton a halállal I-II.* 1994–96; *A Hold túlsó oldalán I-II.* 1998–2000; *Eszmélet után I-IV.* 2001–2004; *Népek Krisztusa, Magyarország 1956 I-IV.* 2006–2008; *Háború a nemzet ellen I-IV.* 2009; *Az igazság soha nem késő I-III.* 2012–2013), amibe tényyszerűség (beszélőfej, riporthelyzet, képi és írott, nyomtatott dokumentumok), illetve a nagy narratívákat elválasztó, tagoló lírai párnaképek (áttűnéses montázsok, kettős expozíciók) keverednek. Mindezt megemeli Hortobágyi László szakrális zenéje.

– Személyesen átélte és a kutatott történelem párhuzamos világa adja a film két fő szálát. A *Népek Krisztusa Magyarország 1956 I-IV.* epikai ihletésű számvetésnek, a rendszerváltás utáni egyik legteljesebb szembesítésnek (*Megszállás és diktatúra, Mint az első szerelem, A kádári ellenforradalom, Elárult forradalom*). A kronologikus–lírai táblakészítést az V. részben (Tóth Ilona drámája) felváltja egy mozaikszerű oknyomozás, lírai oratórium, az eddigi részek kvintesszenciája.

Mennyiben rajzolódik ki Magyarország utolsó 64 évének történetéből a magyar sors, mint végzet és a feltámadás, mint csoda?

A magyar nemzetet mindig meghatározta múlhatatlan szabadságvágya, ez öltött testet azokban az októberi napokban...

– Ahogy a múlt századokban is megvolt az „ÉS MÉGIS” morálja, úgy a XX. században és annak második felében éppen az 1956-os forradalomban és szabadságharcban mutatkozott meg. Gondoljuk végig, azok a generációk vettek részt a „csodában”, akik abban az értékrendben nőttek fel, hogy: „Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, / Hiszek egy isteni örök igazságban, / Hiszek Magyarország feltámadásában.” A magyar nemzetet mindig meghatározta múlhatatlan szabadságvágya, ez öltött testet azokban az októberi napokban, vált olyan csodává, „mint az első szerelem”, mondja a filmben Fekete Pál '56-os szabadságharcos.

– A Pongrácz Gergellyel való 1999-ben történt találkozás óta egy nagyléptékű portréfilmet szeretett volna készíteni az igazi forradalmár prototípusáról. A halál azonban másképp igazította ki a kötelező és pontos emlékezést. A *Népek Krisztusa Magyarország* második részében meg is jelenik, sőt a *Mindent a hazáért* (Búcsú Pongrácz Gergelytől, 2005) a temetéséről készített dokumentumfilm főszereplője, de a Tóth Ilona-portréfilm néhány fényképén is ott találjuk. (Ebben a filmben nincs Pongrácz Gergely-fotó.) Mondhatjuk, hogy a tervezett Pongrácz-portréfilm helyébe lépett *A tisztítótűz tetején álltunk... tiszt és konok hősnője?*

– Nem. Fájdalmas tartozásom, a „csodát” megélő szabadságharcos Pongrácz Gergely emléke előtt, már nem teljesíthető, ha csak nem játékfilm formájában.

Tóth Ilona drámáját – miközben készültem, tanulmányoztam az 1956-os forradalom előzményeit, valamint történetét –, ismertem, tudtam róla. M. Kiss Sándor, amikor befejeztük, a *Népek Krisztusa, Magyarország 1956 I-IV.* című filmemhez szükséges felvételeket, akkor mondta, hogy nem tudom megállni, hogy ne mondjam el, hol tartok a Tóth Ilonáról készülő könyvemben. Közel három órás felvétel készült. Mind a ketten úgy álltunk fel a „pótforgatásból”, hogy az elmondottak alapján film kell, hogy készüljön, így is lett. A könyv, *A csalogány elszállt* címmel jelent meg, Kiss Réka volt a szerzőtárs, a Kairosz Kiadó jelentette meg 2007-ben. A kettőjük közel hétéves kutatómunkája alapján megírt könyvük volt az alapja a közös filmünknek.

– A Tóth Ilona-per hogyan illeszkedik bele az ötvenes évek koncepciós pereinek sorába, és miben különbözik ezektől? Ugyanis úgy tűnik, hogy a per saját fejlődéstörténetében túllép valós jelentőségén.

– Az ötvenes évek igazságszolgáltatásáról, Zinner Tibor az *Igazság soha sem késő I-III.* című filmében a következőket mondja: „gazságszolgálatás folyt”!

A Tóth Ilona-film elhangzik az az állítás, hogy ez a per egy „próbaper” volt, a Nagy Imre-per előtt. A magyar történelemben végrehajtott példátlan kádári megtorlás bizonyítani akarta, és meg is tette, hogy mindenkivel leszámol, akinek köze volt az „októberi eseményekhez”. Mindenkivel le akart számolni, aki őrzi az emléket, cselekedni, emlékezni képes, a múlhatatlan magyar szabadságvágyára, annak beteljesítésére. Persze voltak kivételek, őket a hatalom később jutalomban részesítette.

Tóth Ilona és Obersovszky Gyula

– 1956. november 4-e után már a forradalom második szakaszáról beszélünk a konspiráció értelmében. A kilenc katonai körzetre osztott országban egyáltalán lehetséges volt bármilyen reális ellenállás, vagy a halálnak dolgozó hiábavaló vakmerőség?

– A *Népek Krisztusa, Magyarország 1956 I–IV.* című filmemhez közel száz órát forgattam – állami támogatás nélkül –, a legmegdöbbentőbb élményem az volt, amikor a harcokban, éles helyzetekben résztvevő harcosok, akik szemben álltak a szovjet harckocsikkal, tankokkal, úgy emlékeztek: „*eszemben sem jutott, hogy meghalhatok, olyan természetesen mentem*

nekik, hogy nem volt bennem félelem. Számomra természetes volt, ha kell, meghalok!”

Ebből a morális alapállásból merítkezett a forradalom és szabadságharc második hulláma, majd jóval később, '56-szellemiségének vállalása, megtartása. Így történt a „csoda”, amelyre ugyan felfigyelt a „világ”, de azóta sem tudta, nem is akarja méltóan értékelni, megköszönni, igazságtételt adni annak a Magyar Nemzetnek, amely a nemzetközi bolsevizmus falát megrengette, átütötte.

SZÜK BALÁZS

Kárpáti Kamil

Az örökség

Gérecz Attilának

Lent, aulában kertbe vivő mély ó-kapulábon penge sötétlik. Régi, bebarnult, rozsdá-harapta markolatán hord címeres arcmást – Téged idéz e kard.

Nosztra faláról rám esik árnyék. Látok a mélyén két heves ifjút. Téged, a vívót; tánclébegésű kéz; levegő-kard; szúrva halálos mégis a pengeél!

S látom az ámult, tágszemű gyarlót, bal, suta társad, térdemen arccal. Néha kinézel vad viadalból: műszavat ontasz, „*lám, ez a...*” S hulló csillag a szód! Kihúny

dézsza-fejemben. Most te csodálnál ekkora *zöldfült*. Vállt vonogatsz rám; s hülve a láz, hogy vívni tanítgass; ugrani lóval, s döfni a szívíg – „*Írni te tudsz! Te jössz!*” –

sóhajod itt hűz; mély denevér-perc. Nosztrai est hull, korma a lépcsőn. Számkivetésben furcsa a hangod: negyven egész év függőnye leplez. Vastag ezüstje rejt.

Tudd: Eumolpus (rég – se? – élt költő) – nagykegyű rang s pénz (fő hatalom!) járt írni-tudónak (hány ezer éve? kérdj okosabbat!) – holta utánra, Fellini-filmben, így

dönt: Aki pénzt vár tőle, a húsán osztozik ádáz más örökossal! Rágja a máját, lábom az ínt szét! Óvatos-értő fásli-lebontást végez el rajta, jó

hentesi munkát, s gyomra ha áll is ily lakomát, hát birtoka légyen s pénze övé, mind! Vén Eumolpus ördögi bíró? – isteni bölcs volt? Tudta: milyen fajunk!

Téged a sortűz ősze tejesbárány fiatalság zöld tavaszán ért. Mellkason ón vert; vérre eső; novemberi orkán tett csatakoszá szép tetemű halott.

Végakarát? Pénz? Költeni tudtál *bocskorosán* „csak”, Tankleterítő! Kétszeres átkú lett a halálad szolgazemekben: vers lobogódon, s zsarnokölésedért!

Ezt örököltük; két csuda-mércéd. *Lélek a tett!* – szól –, s kínai-szanszkrit nyelve az öszvér-fülbe nem érhet! Hisz parizernek lelke kimérve, s *tettelen* ingadoz,

két tilos álom, földbe lesüllyedt, két el se képzelt rothadozó közt. – Üld ki a párnát rongyra a székben, élve az ólban, fald szeszed: égjünk bús rőfögésbe mind! –

több szava sincs már ordasuló, vén századutónak. *Most* Eumolpus fáslija tűnnék széleseben rá-gós teteméről! Bűz se taszít: légy falnivaló, harács!

Hóba takar, míg süllyed a nemzet, mély gödörűbb, mint csöpp Klauzál tér sarka Tiédde. Mért teszi? Fél! Fél! Fél a szemedtől! Nem hiszi Húsvét Betlehemét, te, Vers!

BÉRI GÉZA

A sárkányölő

Jeroboám és szegényes háza népe, mikor meghallották a paták dobaját, valamennyien összecsdültek a viskójuk előtt. Jeroboám bütykös, kerges kezével árnyékolta el szemét, mert a lovas az alkonyodó nap irányából közeledett. Ekkor jött elő a düledező vályogházból horpadt mellű, kiszikkadt felesége, térdig piszkos lábú süldőlánnya, s valahonnét a két iker, a két fiú. Vékony lábaikon rosszul megkötött csomójú térdek, pókhas, vézna karok. Az egyikük kancsal volt. Ott játszhattak a ház mögött, a porban.

– Katona – mondta Jeroboám. – Lovaskatona.

Asszonya aggódva nézett körül, de megnyugodott hamar. Nincs semmijük, amit elvihetne, itt kopár minden. A két fiú ugrándozott, megőrültek a váratlan eseménynek, a lány nyitva maradt szájával bámult, kezével fekete, egyenes szálú hajához nyúlt.

– Csak bajt ne hozzon ránk – mondta Jeroboám asszonya, mert mindig félt az idegenektől.

– Valami rangosabbféle lehet – szólt Jeroboám –, nézd, díszes sisakja van, mellvértje is kicifrázott. Tisztféle.

A lovas odaért. A vágtaból hirtelen visszafogott ló majdnem felbukott, hasáról szakadt a hab, orrlikai szinte kifordultak. A szügyén véres csíkok, mintha tüskés bozótton hajtották volna keresztül, vagy állat karmai sebeztek volna meg. Lovasa merev tagokkal csúszott le a hátáról, s csak most látták, hogy díszes vértje, alsó karja és görcsösen szorongatott lándzsája fekete a ráalvadt vértől.

– Víz! Sok vizet adjatok! – szólalt meg rekedten. És látta, nem értik meg nyelvét, kézmozdulatokkal is jelezte, hogy mit akar. Jeroboám intett lányának. – Menj, hozz neki vizet.

A katona csillogó sisakját a földre dobta, mellé a lándzsáját, leoldotta övét a rövid, egyenes karddal, és türelmetlen, ideges mozdulatokkal kezdte kifűzni a mellvért szíjait. Egy pillanatra megmerevedett, Jeroboámra nézett, majd a saját kezére.

– Csupa vér vagyok, csupa vér. Megöltem a sárkányt.

Jeroboám valamit értett az idegenek nyelvén, de csak szavakat és keveset. Bizonytalanul pislogott ráncos szemhéjaival a katonára: – Nem tudom...

– Nem érted? Megöltem a sárkányt. A baziliszkuszt – mutatta ökölbe szorított véres kezét, aztán kibújít a vértből, ledobta a fegyverek mellé.

– Eredj, vezesd el a loamat.

Jeroboám ezt értette, fogta a ló kantárját, elvezette a ház mögé, ahol néhány csenevész datolyapálma nőtt. Az egyik fához kötötte és leszerszámotta a lovat. Felesége utána jött, éhes szemmel méregette a tajtéktól csepegő állatot. Nagy, izmos testű ló volt.

– Mit mondott neked a katona?

– Azt, hogy megölte a baziliszkuszt, vagy micsodát – vonogatta a vállát Jeroboám.

– Mit?

– A sárkányt, azt hiszem – mondta Jeroboám és leguggolt a ló elé, úgy vizsgálta felsebzett szügyét.

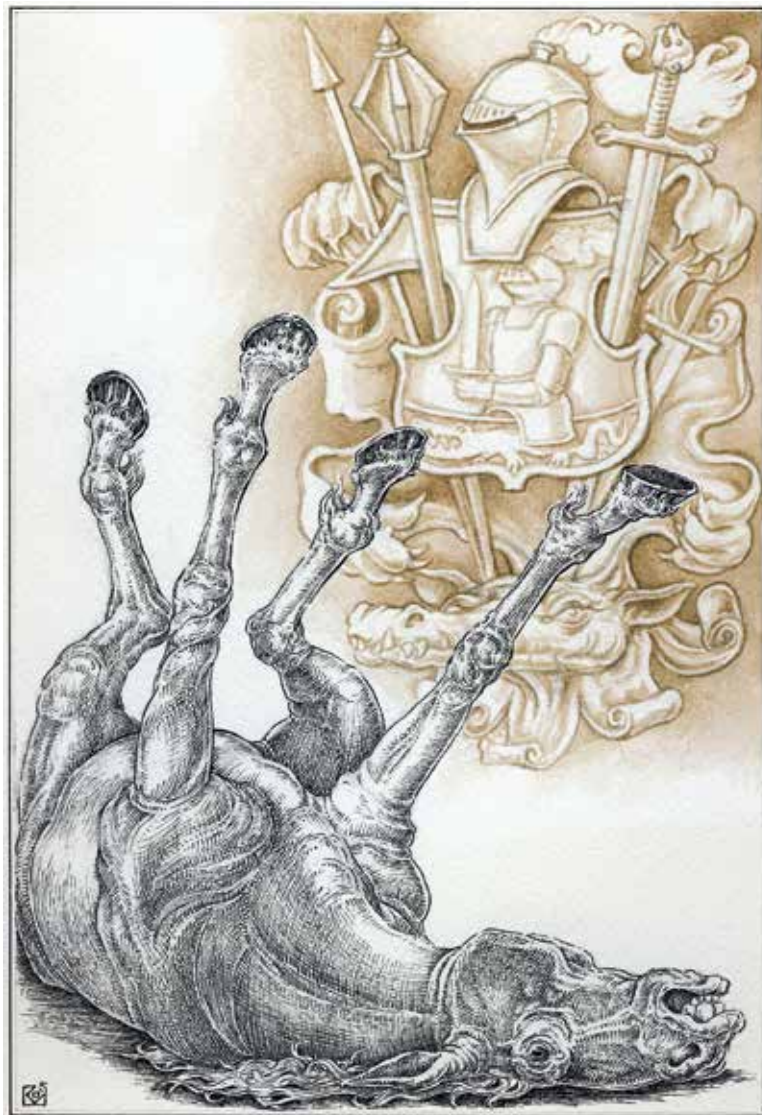
– Sárkányt? Hiszen nincs is sárkány.

– Én is azt hiszem. Sárkány? Egy olyan nagy, húsos állat? Már sáskák se járnak erre, a sáskákat is mind megettük.

A katona az ingét is levette, félmeztelenül állt az udvaron. A lány egy csorbaszélű agyagedényben hozta a vizet, odanyújtotta a katonának, aki viszolyogva nézte az edényt, aztán egy hajtásra kiitta, s az üres cserepet messzire hajította el.

– Még vizet! Sokat! Érted?! – kiáltott a lányra, aki reszketni kezdett, sovány csontjai majd átszúrták egyetlen szál ingeszerű ruháját. Meztelen talpát ide-oda huzigálva a porban, rémülten meredt a félmeztelen, vértől mocskos férfira.

Jeroboám öreges futással jött vissza a ház elé, húzkodta magával a lányt, igyekezett közben a fejét a katona felé meghajtani.

Kirják Miklós illusztrációja

– Igen, uram, víz – és siettek be a házba vízért. A katona körülnézett, egy vályút, valami fateknőt talált. Belerúgott sarus lábával, hogy kiborítsa a behullott szemetet. Jeroboám asszonya a ház sarka mellől figyelte. A vályú – hónapok óta nincs jószág, hogy etethetnék belőle; mind fölérték, vagy elvitték. Jeroboám meggörnyedve cipelte ki a házból a vizes tömlőt, letette a katona elé. A katona kibontotta a tömlő száját, felemelte, s a vályú fölé fordította. Csobogva ömlött a víz, szétfreccsent, az agyonszáradt föld gyorsan felitta. Jeroboám elkedvtelenedve nézte, nagyon messziről kell cipelnie a vizet.

A katona lehajolt, mosdani kezdett. Erősen dörzsölte karját, körmeivel kapargatta a rászáradt vért, közben fintorogva meg-megszagolta a kezét. Odébb, a tűzhelyen, amolyan földbe ásott gödörben hamut vett észre. Belemarkolt, azzal dörögölte magát. A lány kisettenkedett a házból, lopva nézte a tisztálkodó katonát. A két fiú, az ikrek, áhítattal csodálták a halomba hányt fegyvereket, különösen a lándzsát, mert a hegye, a nyele is véres volt. A kard markolata kövekkel volt kirakva és csillogott. Jeroboám csak állt, inas lábait váltogatta maga alatt. A katona intett a lánynak, mutatta, hogy hozzon neki még hamut. A lány, kicsit még szorongva, két öszszetett tenyerében tartotta a hamut, a katona nedves kezét időnként belemártotta, vörösré sikálta a bőrét. Később leoldozta saruját, fél lábbal a vályúba lépett, hosszú, izmos lábait mosta. A lány tenyeréből elfogyott a hamu, de csak tartotta kezét, nézte a katonát.

– Aztán biztos enni akar – susogta gyűlölködő hangon a férjének Jeroboám felesége.

Jeroboám rosszkedvűen bólintott, de nem mert szólani. A fiúk, a kancsal és ikertestvére, bízva abban, hogy nem figyelnek rájuk, megsimogatták a cirádás mellvértet, a kard markolatát. A kancsal a lándzsa hegyét is megtapogatta, hogy ragad-e még?

A katona végzett a mosdással, szárítkozott, figyelmesen végignézte karjait, mellét, lábát, hogy talál-e még rajta foltokat. Nem, úgy látszik, minden rendben van. Körülnézett, hol ülhetne le. Jeroboám szaladt, szakadozott szélű gyékényt hozott ki a házból, leterítette a földre. A katona leült, mélyet sóhajtott. Jeroboám felesége bosszús arccal egy fatálon némi szikadt túrot, meg valami lepényfélélt lökött a katona elé, azután mérgesen bement a házba. A lány is felocsúdott, a hamutól bepiszkolódott tenyerét beletörölte sovány combjai fölé az ingbe, lekuporodott a földre, a fal mellé. A katona még észre sem vette az odavetett ennivalót, de az ikrek tüstént elhagyták a páncél és fegyverek csodáját, éhesen bámulták a fatálat, a lepényt. A katona tekintete Jeroboámot kereste.

– Igen, hát megöltem. Megöltem a sárkányt – mondta, s lehajtotta a fejét. Jeroboám leguggolt a katonával szemben, sarkaival ülve bólogatott.

– Enni, uram – mondta Jeroboám. A katona kezébe vette a lepényt, letépett egy darabot, szájához emelte, de nem harapott bele, a kezét, az ujjait szaglászta. Az ikrek kidülledt szemmel nézték, nagyokat nyeltek.

– Érzem, még most is érzem a szagát. Förtelmes – visszavetette a lepényt a tátra. – Azt hittem, hős leszek, s most csak a szagától is undorodom. Mondd, tudod te, hogy milyen a sárkány?

– Sárkány – mondta Jeroboám – ölni.

– Nem igaz ám, hogy hét feje van, érted?

– Hét, sárkány – helyeselt Jeroboám – ölni.

– Dehogy hét sárkányt öltem, egyet, de nem volt hét feje – kezével a saját fejére bökött a katona, majd felmutatott ujjával is jelezte a hetet, hogy megértesse magát –, csak egy volt, hiszen olyan állat nem is létezik, amelyiknek hét feje volna!

– Nem – bólogatott szomorúan Jeroboám – hét.

– És az sem igaz, hogy tüzet okádott a száján. Olyan sem létezik, hiszen összeégetné magát.

– Igen, igen – válaszolt Jeroboám.

– Látod, és mégis iszonyatos volt – mondta a katona és tenyerébe hajtotta a fejét, de csak egy pillanatra, aztán felkapta, és utálkozva nézett a kezére. – Zöld és varacskos a bőre, a lándzsám nyomán sárgás váladékot folytatott. Alig bírtam keresztüldöfni a vastag zsíron, a lándzsanyél meghajlott pattanásig. A húsa...

– Hús, hús – szolt közbe élénken Jeroboám – sok hús.

– Rengeteg teste volt, vastag és tehetetlen. Lomha, förtelmes. Kitátotta a száját, nem tűz, dögletes szag csapott meg, majdhogy leszédültem a lóról. Aztán a lándzsámat olyan mélyre döftem, hogy nem bírtam kiráncigálni belőle. Karddal kellett elvágnom a torkát.

– Kard, katona – mondta Jeroboám.

– Katona? Pfüj. Ez volt a legundorítóbb. Hozzá kellett érnem nyálkás, hideg testéhez, balkézrel megmarkolnom, a kard éle csúszkált a síkos bőrön, s mikor végre átvágtam, mirigyek fakadtak fel, bűzös váladék csorgott a csuklómra, s amikor recsegeve beszakadt a gégeje, kibírhatatlan, dögletes szag áradt, rám ömlött a hideg, a kocsonyás vér, a lovam elcsúszott a zsíros mocsokban, meghenteredtem a nyálkás undokságban, ott hánytam négykézláb... – A katona feltérdelt a gyékényen, arca elfehéredett, látszott, hogy tüstént rosszul lesz. Jeroboám felugrott, ütődött képpel nézte a katonát, nem tudta, mit tegyen. A kancsal óvatlanul belemarkolt a túróba, és a szájába tömte. A lány, Jeroboám sovány süldőlánya, csodálkozva figyelte a katonát. A másik iker gonoszul belerúgott kancsal testvérebe.

*Megöltem a sárkányt. A baziliszkuszt
– mutatta ökölbe szorított véres kezét,
– aztán kibújt a vértből...*

– Ember! Megértesz hát? – tárta szét a katona tehetetlenül a kezét –, majd belepusztultam az undorba. Két napja vágatok, a ló már roskadozott alattam, de még most is utólér, idáig üldöz a rohadó dögtetem bűze! Soha nem szabadulok meg tőle! Mentsetek meg, hogy elviseljem magam, mentsetek meg ettől a lemoshatatlan mocsoktól, az undortól! – A katona felugrott, megrázta Jeroboám vállát, de a félelemtől hülőszerűvé vált tekintet elborzasztotta, újra a sárkány hideg testét érezte.

– El! El innen! Undorodom! – kiáltotta esztét veszve –, embert, melegvérűt, embert akarok! – Gorombán eltaszította Jeroboámot, aki hanyattesett. Az ikrek, a kancsal, meg a testvére, vinnyogtak, mint a kölyökkutyák. A katona a lányhoz ugrott, hajánál fogva felrántotta maga mellé, fejét hátrafejtve az arcába nézett. A lány, Jeroboám piszkos, mezítlábas süldőlánya, lehúnyta szemét, vékony nyakán lüktettek az erek, szája remegett. A katona fogta az inget, egyetlen rán-

tással leszakította. Kiütköztek a törekeny csontok a bőr alól, a hústalan, hegyes mellbimbók ágaskodtak. A katona épp úgy reszketett, mint a lány. De aztán vad düh sötétítette el a homlokát, keze a hajról a lány tarkójára csúszott, másik kezével megragadta térd fölött a vékony combot, a levegőbe emelte a gyereknői testet, kegyetlenül hajította a gyékényre, észre sem vette a kétségbeesett, alázatos megadást. Ott állt a lány fölött, a mellkas zihált, aztán lassú roppanással rogyott a vékony lábak közé.

Jeroboám feltápáskodott, egész teste rázkódott, állt a gyékény mellett, tehetetlenül, kiszáradt torokkal, nyelni próbált, szólni, lába úgy elgyengült, hogy félt, megint elesik. Az ikrek csodálkoztak, bámultak, a kancsal szemét le nem véve vergődő nővéréről, ellopta a lepényt.

Anyjuk, Jeroboám asszonya, hangos siránkozással jött elő a házból, kézenfogva behúzkodta maga után az ikreket, lefektette őket a vacokra, hogy aludjanak, aludjanak, már késő van.

A katona, mikor felállt a gyékényről, érezte, szédül. Tántorogva lépett egyet, kettőt, a falnál elvágódott, és elaludt a földön. Jeroboám lassan, reszkető inakkal térdre ereszkedett. Asszonya csöndesülő sírással felsegítette lányát a gyékényről, magához ölelve bevitte a házba, lefektette, ő is melléfeküdt, védeni, rejtegetni kívánta. Jeroboám ott térdelt a növekvő holdfényben, dereka, öreg, csontos dereka lassan meghajolt, az udvar porába temette homlokát.

■ ■ ■
Csípős a hajnal ezen a köves, homokos vidéken. Alighogy kivilágosodott az ég, a katona felébredt. Egészen megdermedt. Felállt, tagjait próbálgatta. Fázott. Jeroboám ekkor emelte fel arcát a földről. A katonára nézett, aztán az üres gyékényre. A katona ruháit kereste a fegyverek között. Öltözött. Amint elkészült, hátrament a pálmákhoz a lováért. A ház mögött megtorpant, megállt. A ló döglötten feküdt a fák alatt, négy patáját meresztette a hajnali égnek, üveges szemein megcsilant a nap.

Vakmerőn s hivatlanul

Valamikor a nyolcvanas évek elején egy kötelező április negyedikéi ünnepségen ültem kollégáim és szocialista brigádunk ex-ávós főnöke társaságában. Alighogy elhangzott: „A Nagy Oroszország kovácsolta frigy...”, felléptek a lelkes amatőr előadók, és legnagyobb megdöbbenésemre bekonferálták: Béri Géza *Óda a szabadsághoz*.

Rögtön el is hangzott az előbbi dicshimnusz tömör cáfolata:

*Nem korszakok és nem is hatalmak,
nem győzelmek, nem vereségek
teremtették meg örök hatalmad,
szerelmes szívünk nemzett téged*

Senkit nem ismertem a fellépő fiatalok közül. Talán a *Szép versek* kötetei között leltek rá az 1980-ban posztumusz megjelent költeményre. Azóta bízom benne konokul, hogy a művekben mégis rejlik valami megfélemezhetetlen, öntörvényű életerő. „S ha túljutunk már galaktikánkon, / más csillagképek, eszes lények / között is neved lesz majd a zászlónk, / meghirdetünk mindenhol téged” Ha nem is a galaktikán túlra, de talán eszes lények közé juthatnak ezek a sorok. A Genfben élő Varjú Livia angolra fordította, és egy svájci ENSZ kiadványban megjelentette az *Óda a szabadsághoz* című verset.

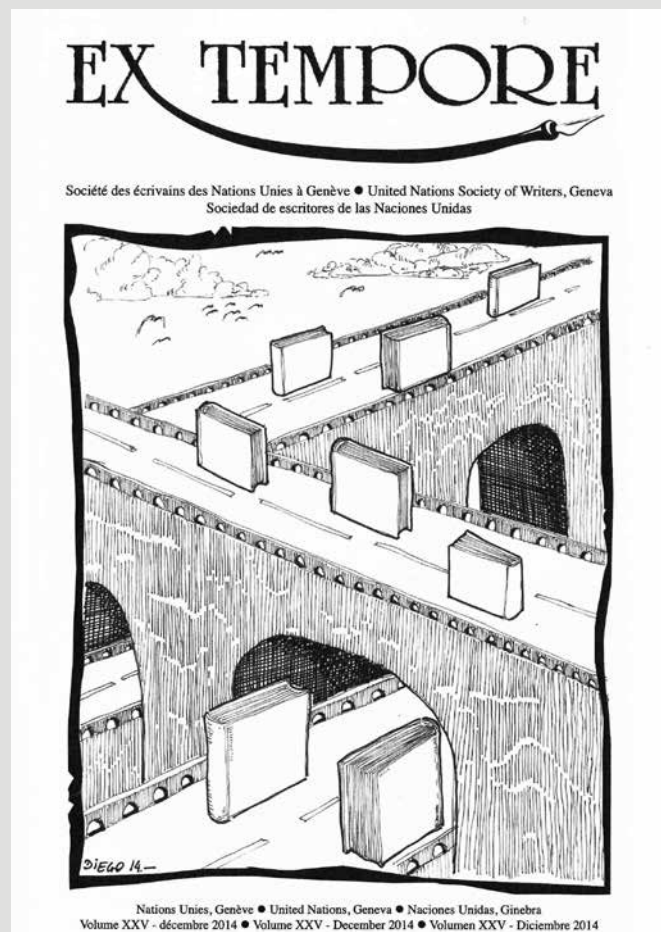
„homokarcú, fakóhangú színész / olvassa fel közgyűlésen az ENSZ-ben, / figyelik majd, jegyzőkönyv tanúsítja, / mondjátok el, hogy élni akarunk” (Béri Géza: Üzenet-féle)

Hogy az ominózus április negyedikén volt-e rajtam kívül egy is a nézőtéren, aki felütötte a fejét a különös mondatokra, nem tudom. Jómagam még az Erősáramú Szakközépiskola diákjaként követtem el egy hasonló rendezvényen ilyen „gaztetet”. Bérin kívül egy sor kakukktojást rendeztem a műsorba, ami Wathay Ferenc XXIII. énekével kezdődött:

„Áldott magyar nemzet kevés maradékja, / Régen Európának ki valál csillagja, / Avagy ez világnak tüköre s zászlója, / Az jó, tiszteletes hírnek kívánója.” (Mely az magyar nemzetségnek nyomorult, múlt és jelen való állapotját traktálja)

„Az nyomorult, múlt és jelen való állapot” a békésen szendergő tanári karban nem keltett nagy riadalmat, de a villamos mérést – és fakultatívan erkölcsstant – oktató Kátay tanár úr (áldassék emléke!) igen erősen szorongatta a kezem az ünnepség után.

IFJ. BÉRI GÉZA

VASVÁRI ZOLTÁN

Bagolyirtás, Mátra

Rónay György tájai

Rónay a Balaton és Szárszó szerelmese volt, tavasztól ősziig ott pihent és dolgozott. De a téli és kora tavaszi kikapcsolódás helyszínei a hegyek voltak. Legkedvesebb helye a mátrai Bagolyirtás volt, de sokféle megfordult a hegyek között: a Budai-hegységben, a Pilisben, a Börzsönyben is. A hegyek világa, a köztük töltött pihentető napok sok szép versét ihlették. 1957-től újra megjelenő verseskötetei közül többen (*Nyár, Fekete rózsa, A város és a délibáb és A tenger pántlikái*) külön ciklusokba rendezve publikálta e műveit.

Az 1957-es *Nyár* kötet *Mátrai képek* ciklusa hét verset tartalmaz. Egy kivételével az 1954. év őszi, bagolyirtási pihenésének napjai ihlették. Mindegyik vers tökéletes megjelenítője Rónay életérzésének, táj inspirálta lírájának.

*A hegyek éle
belemosódik lassan az égbe.
Borzonganak a fák,
dideregve készülnek az éjre.
Egy cserje izzik
pár percig a hegy tetején eszelősen:
parázs, mit a nap
ejtett ki a felhőkből lemenőben.*

*Villog, kihamvad;
sűrűdik kékből az este utána.
Rebben a lomb;
fölszisszen a szél s ráfordul a Mátra.
Görcsösen az ághoz
tapadnak a haldokló levelek,
mint a világhoz
fogyó tüdejükkal a lázbeteg.*

(Október, Mátra)

*Falat vet a hegy a szélnek;
ereszalján fecskéfészek;
emitt egy ház, amott öt ház,
ez az egész Bagolyirtás.*

(Bagolyirtás)

Az 1961-es *Fekete rózsa* kötetben ugyancsak külön ciklust kaptak a mátrai versek, szám szerint hat. Három jellemző idézet a bagolyirtási hangulatokból.

*Mintha ott lenn a rekkenő ég
alatt valami készülődne:
még várnak egy végső jelet,
és kezdődik az ütközet –*

*rohamra szárnyal lenn a flotta,
amint a hegytetőn ragyogva
kardot ránt a Nyár s felrivall
lángtorkú trombitáival.*

(Nyárelő Bagolyirtáson)

*Micsoda tengermélyi csend van itt fenn!
Az a legnagyobb zaj, ha
egy-egy levél megrezdül és lelibben
a sokéves avarba.*

*Lassan ellepi túl a hegy gerincét
az alkonyi pára,
s itt surranón rebbennek már a cinkék
fészükre éjszakára.*

(Októberi alkony)

Aztán már nem rebben levél sem.
Fénylobbanás a messzeségben:
csillag vagy ablak – elmerül.
A köd följebb száll, ráterül.

Polipkarja téged is átfog.
Ehlyeli veled a világot.
S már nincs, csak pára, feketén.
Akár a világ kezdetén.

(Novemberi alkony)

Az 1964-ben megjelent *A város és a délibáb* kötet Hegyek ciklusa szintén hat verset tartalmaz, három pilisit és három mátraít. A Mátrai ősz első versszakát idézem.

Mi ez a büszke tűzsugár
a Kékesen? Lobogva száll
a fáklaláng, mint Trója dőlten
a hegyről hegyre röppenő fény.

*Pozícióm nincs, állásom is alig;
magamra vagyok utalva... Negyvenkilenc
évvel nem a legmegnyugtatóbb...*

A tenger pántlikái (1969) *Téli album* ciklusában a hegyek között töltött pihentető napok ihlette négysorosokat olvashatunk:

Felhők torlata közt rőt nap alkonyodik.
Óra vár a téli rengeteg.
Tölgyek rikatják lelkiük barna rongyait,
mikor a fenyők zúgni kezdenek.

(Erdő mellett)

A hegy fölött a hold hideg ezüstje árad.
Az úton kezd a tócsák jege villámlani.
Szél rebben. Megcsördülnek a rét rabláncai,
az őszeről maradt kukoricaszárak.

(Holdas este)

A hegyek oldalán itt-ott még hó fehérlik.
A fák közt az út páncél szalagja fénylik.
A sziklákon zubognak tajtékos kis erek.
Süt a nap. Mátyás töri a jeget.

(Jégtörő)

Az északi hegyek világa utolsó nagyregényében, *A párduc és gödölyében* is megjelenik, és fontos szerepet kap a főhős lelkivilágának jellemzésében. Stoll Aurél bíró 1956 októberének elején tölt el három hetet az északi hegyek között, egy erdészházban, mielőtt visszatér a forrongó napokat élő Budapestre.

„Eljött tehát »pár heti teljes pihenésre«; és itt, míg a tornác alatt a foszladozó nádszékben, amit a padlásról hoztak le neki, élvezte a déli vagy kora délutáni napot, szelíd októberi fény; míg reggeli után és alkonyat felé a napról napra vörösebb lombú bükkös avarlepte

csapásain sétálgatott; míg a naplemente és a sötétedés közti félóraban egy tenyérnyi tisztásról, egy leveleit lassan mind elhullajtó vadkörtefa mellől a szemközti hegyoldalban ritkásan fölcillanó fényeket, az utolsó szénégető kunyhók pislákoló világosságát figyelte, mintha egy újonnan kialakult mindennapi rítus szertartásait teljesítené, hogy aztán nyitott ablak mellett egyfolytában, álom nélkül aludjék, míg a rétre ballagó tehének kolompszava föl nem költi: a bíróban valóban föloldódott és egy-két nap múltán végleg megszűnt az az ingerült zaklatottság, ami a fővárosban töltött utolsó heteit tönkretette.”

Rónay Naplójában is többször ír a bagolyirtási napokról. Rövid beszámolók ezek. A helyszín, az időpont, az időjárás és saját hangulatának rövid leírása inkább csak bevezetői a munkáival, gondoljaival való viaskodása rögzítésének, sőt, nem egyszer egész kis irodalomtörténeti, filozofikus mini-esszéknek. Ám mégis ezek a pár mondatok sokat elárulnak Rónay életéről, Bagolyirtáshoz, a mátrai tájhoz és az ott élőkhöz fűződő viszonyáról.

1958 májusában megint Bagolyirtáson pihent néhány napot. Május 16-án ezt jegyzi fel:

„Bagolyirtás. Tegnap érkezünk rekkenő hőségben; éjszaka már vihar volt, s most – délután háromnegyed öt – a nagyon szép délelőtt után vad szél, ézengés, eső.” Három nap múlva pedig ezt: „Gyönyörű idő. Egész napomat kint töltöm: fekszem a napon, sétálok. Heinrich Böll regényét olvasom.” Május 23-án jöttek haza. 27-én ezt jegyzi fel a hazautóról: „Ma kedd; pénteken jöttünk haza. Gyöngyöstől végig látni lehetett előtünk a villámok lobogását, karvastagságú, rőt tűzfolyamokat a sötét égen; de csak Mátyásföldnél kaptunk egy kiadós záport, s mire hazaértünk, Pestről elvonult a vihar. Azóta vad hőségben élünk.”

1959 májusát ismét Bagolyirtáson töltötte. Erről azonban csak május 29-én kelt egymondatos bejegyzéséből értesülünk.

Végül 1960 októberének elején Bagolyirtáson írt naplóbejegyzéseiből idézek. Tökéletesen jellemzik Rónay „pihentető kikapcsolódását”, életérzését, tájhoz és munkához való viszonyát.

OKTÓBER 7. „Kedd óta vagyunk itt (ma péntek); déltől ömlik az eső. Úgy jöttem el, hogy a kötetemet rendbe szedtem és beadtam Illés Endrének; talán jó lesz így, talán nem – ki tudja.”

OKTÓBER 10. „Pár jó nap után megint eső, szél, hideg; úgy látszik, már menthetetlenül így megy az idén. Csúnya nyárra csúnya ősz. De azért megint elszámítottam magam, és jóval több könyvet hoztam magammal, mint amennyi kellett volna.

Pár nap óta időnként eszembe jut az Őszi mulatság (bár a Képek és képzelgések még mindig nem jelent meg), és tűnődöm rajta, szerkezileg hogyan lehet megoldani a földadatot, s összefoglalni az eszterdóket és eseményeket anélkül, hogy per longum et latum (töviről hegyire) mesélhém el őket.”

És még ugyanezen a napon egy újabb bejegyzés, amelyben Rónay egész addigi életével vet számot a hegyen, a bagolyirtási napokban, két nappal születésnapja után, kiszakadva az élet taposómalmából:

„Két nappal ezelőtt, szombaton töltöttem be negyvennyolcadik éveimet és léptem át a negyvenkilencedik küszöbét. Minden ünnepélyesség és megindultság nélkül történt. (...) Szép napsütés volt, egész délelőtt a ház előtt fekiüdtem. Negyvenkilenc év. Mások sokan, ilyenkor saját családi házuk küszöbén lélegzenek egyet, vagy saját jó pozíciójukból pillantanak a világra. Én meg, negyvenyolc évvel, majdnem »kezdhetem előlről«. Pozícióm nincs, állásom is alig; magamra vagyok utalva és a munkámra. Negyvenkilenc évvel nem a legmegnyugtatóbb, ha rossz hangulatban van az ember.”

Márai Sándor nem érti

Elárvult panoptikum

RÓNAY LÁSZLÓ
ROVATA

E1930-at írunk. A nem sokkal korábban hazatelepült Márai végigsétált a Kecskeméti utcán, majd az Üllői úton, egészen a körútig. Ott betelepedett egy kávéházba. Az a hír járta, hogy a magyar írók kávéházakba járnak, de itt egyet sem látott közülük. Diákok, jórészt egyetemisták ették a kitűnő pengős menüt, s egy vezércikken vitatkoztak. Márai ismerte és nagyra becsülte íróját, s azon merengett, milyen jó, hogy az ilyen komoly és színvonalas cikkeknek vannak olvasói, mégpedig azok, akik tíz év múlva választanak, bírók, ügyészek, orvosok, ügyvédek és képviselők lesznek. „*Hinnem kell bennük, hinnem kell abban, hogy ők is hisznek*” – jegyezte föl az író, s mint az Újság rendszeres munkatársa, némi büszkeséggel gondolt arra: „*Van még magyar újságírás, s az undorító bulvár...örökké megbukik, amíg akad olvasó, akad ifjúság, ki egy író cikkeit elteszi, megőrzi, tanul belőle, lelkesedik. Néha ott tartok már, hogy azt hiszem, szinte mindegy, miért lelkesedik. Ez pesti betegség, mindent, csak ezt az apátiát ne.*”

Márai Sándor

Majd húsz év telt el. Márai egy nápolyi kávéházban üldögélt. A városra rázúdult a tavasz pompája, virágoztak a fák, és az olaszok jókedvűen kiáltottak a házak előtt. Az otthonról érkező híreken mélázott. Tudta, hogy megcsalják, becsapják, hazudnak. A közlések elveszítették igazságértéküket. Talán ekkor merült fel először az a gondolata, amelyet aztán sok változatban megírt: ki kellene cserélni a szavakat, a régiak hiteltelenné váltak. Korábban hasonló elképzeléseik voltak az avantgárd élharcosainak is, ők még a hagyományosnak mondott nyelvtant sem kímélték volna. Utóbb a tömörségért és igazságért megküzdő Pilinszky János ugyancsak egészen új fogalmazásmód esélyét kutatta, mert – mint írta – a haláltáborok iszonyata után nem lehet úgy írni, mint azelőtt.

...A magas, hűvös és tartózkodó Márai elindul a Kecskeméti utcán a körút felé. Döbbsenten nézelődik. Amerikából érkezve, elképedve szemléli a porfelleget és koszt és a rejtelmes gödröket. Azt hiszi, egy általa nem ismert pusztítás nyomait látja, de egy járókelő felvilágosítja, dehogya, a metróvonalát építik.

- Nem látok építkezőket – csodálkozik az író.
- Biztos ebédelnek.
- És mikorra kell elkészülniük?

Az idegen tétován tárja szét kezét. „Ki tudja azt?” – ez van a mozdulatában.

- Mennyibe kerül az egész?

Az előbbi mozdulat ismétlődik. Érezni benne a tanácstalanságot. – Sokfélét mondanak – nyögi azután.

Az író fejét csóválva indul az Üllői úton. Autók araszolnak, megköhögteti a füst. Végül elér a körútig, s keresi a hajdani kávéházat. Valami üzlet tényleg működik itt, belsejéből baljós szagok áradnak kifelé. Az író fintorogva mégis belép az ajtón, letelepszik az egyik asztalnál. A szomszéd négylábú alkalmatosságnál izgatottan hajolnak egy kihajtott újságlap fölé. Pucér hölgy hatalmas fényképe. Talán mégis a bulvár gyzedelmeskedett? A komoly szóért nem lelkesedik senki?

Mégis felvillan a remény. Magányosan szerénykedik a háború előtt híressé vált lap, amelynek jó néhány munkatársát ismerte. Túlzás lenne azt állítani, hogy barátai voltak, nem volt barátkozó természet, megvágotta, kivel áll szóba.

Ő is lapozni kezd. Mintha a szeme káprázna. Olyan szavak és kifejezések sora, amelyeket a hajdani főszerkesztők undorodva húztak volna ki. Ilyeneket a gyakornokok sem mertek volna leírni, legfeljebb a legszélsőségesebbek.

Átül a másik asztalhoz, viszi az újságot. Az ott ülők helyet szorítanak neki. Készségesen nyújtják a pucér hölgyet, de fejedelmi kézmozdulattal elutasítja. Más foglalkoztatja, a kalandok kora különben is lejárt.

- Mondják, uraim, ez igaz? – mutatja az egyik cikket.

A társaság tagjai egy pillanatra meghökölnek az „uraim” szótól. Régen hallották.

– Mutassa csak! – Egyikük hangosan olvasni kezdi. Fokozatosan uralkodik el a derű. Egymás szavába vágva kiáltoznak: „*Micsoda marhaság!*”, „*Jól megadta!*”, „*Igaza van!*”, „*Hazudik, mint a vízfolyás!*”

A felolvasó kezébe nyomja a mértékadó napilapot.

– Figyeljen, öreg! Ne ezt olvassa! Nézze inkább ezt a bigét! „*Bige?*” Kiszédül az utcára. Az aktatáskája fogóját markolássa. Persze, a kézirat! El kell vinnie a kiadóhoz. Most, ahogy hallotta, népszerűek a könyvei.

– Hogy is hívják? – A szemüveges férfi bizalmatlanul méregeti az asztal mögül. Más ez az asztal, mint régen. Akkor Schöpflin Aladár, Illés Endre és a többiek alig láttak ki a kézírathalmok mögül. Mintha bújócskát játszottak volna az érkezővel. Ez az asztal üres volt, mint egy gombfocipálya.

– Márai – mondta határozottan, és megismételte: – Márai Sándor.

A szemüveges a fejét vakarta. Mintha hallotta volna már ezt a nevet. „*Márai... Márai...*”, de emlékezete érc táblája üres volt.

– És mit hozott nekünk? – A „nekünk” bizalmas fordulatot adott a beszélgetésnek.

– Regényt.

A szemüveges kedvetlenül forgatta a dossziét. Súlyos, nagyon súlyos. Mondhatni, túl súlyos. Hány lap lehet?

– Lesz szponzora? – Az író elkerekedett szeme láttán sejtette, nem érti a kérdést. Megismételte: – Lesz, aki vagy ami támogatja a kiadását?

– Az is kell? – Márain tanácsalanság uralkodott el. – Régen nem kellett! Behoztam, elolvasta valaki, kiadták és megkap-

tam a honoráriumot.

– Nono! Az nem olyan egyszerű! Elolvassuk, persze hogy elolvassuk! Ha a pályázatunk sikeres, még ki is adjuk. De honorárium? Hova gondol! Örüljön, hogy nem kell fizetnie a megjelentetésért!

– De hát miből élnek az írók?

– Eltartja őket a feleségük – a szemüveges jóízűen kacarászott. – Az asszony adja a lóvét, az író meg írhat, amennyit akar. Hagyja csak itt azt a regényt, megpróbálunk valamit. A lakcímét diktálja be a titkárnőnek. Ja, és az összes elérhetőségét is.

A titkárnő előtt tekintélyes szürke masina magasodott.

– Mondja a címét! A nevét már hallottam. Jól mondom: Márai Sándor?

Felnézett. Senki sem állt előtte.

„*Ezek az írók...*” Fejét csóválta. Aztán kihúzta a nevet.

Lenulláztak, gondolja Márai, és szomorkásan ballagott üres aktatáskáját lóbálva. Hirtelen kiáltást hallott: „*Sándor! Sándor! Hát te vagy az?*”

Zavartan hunyorgott. Nehezen ismerte föl az izgatott férfit. Annak idején nem voltak jóban. A zugírók kategóriájába tartozott. Nyilas lapokba írt, utóbb, úgy hallotta, a kommunista pártlap rovatvezetőjeként ténykedett.

– Hová mész? – kérdezte kelleetlenül. Óvakodott kezét fogni vele.

– Templomba – és mutatta jókora imakönyvét.

– Aha – zavartan krákokott. Igaz, Isten végtelenül irgalmas. De néhány ilyen alakot azért jól megpofozhatna.

Czigány György

Két homília

A gyermek Jézusnak már születésekor mellében lüktetett a passió is: kereszthalál és föltámadás volt csillag abban a szegényes éjszakában. Misztérium ez s nem mítosz, nem hangulatos folklór – ezt Francois Varillon jól sejteti meg velünk.

„*Körmét vagdosom egy jövődő halottnak*” – írtam régi versben, mert már gyerekként a lehetetlennel egyezkedünk s szeretnénk testi létünket is öröknek tudni: benépesíteni a mennyországot e föld szépségeivel, emlékekkel, érzelmekkel, álmaikkal, az erdők és tengerek fényeivel. De mindez, levágott körömként, hulladék? Csak a szeretet lehet erősebb a halálnál, az időből kizuhant test nem bravúros újraélesztésben részesül majd, hanem átalakulása szent tűzében válik szellemi-testi létezővé: ez a föltámadás drága titka... És a teremtés? – Szent Ferenc madarai, Pilinszky farkasa, a kedves delfine, kutyánk vidámsága, szenvedélyeink végtelennek tetsző energiái, mélység és magasság, mind hulladék lesz, megsemmisül? Azt hiszem, megmarad az, amit szívünkben hordunk. Az is, hogy állatok szemében tükröződünk, hogy félelmük, vadságuk lendülete átjárta a mi hozzájuk hasonló szívünket, hogy láthattuk Isten teremtményeit, e világ roppant dinamikus változatait. Nem kozmikus szeméttégetés lesz a világvége, hanem tüze a marandó létnek, minden reményünk beteljesülése. Azt hiszem, minden együtt lesz mindenben, mert Isten nem teremt fölöslegeset. Minden megmarad fölfoghatatlan égi másként, csupán a halál hull ki az öröklétből.

Fogyatékoságainkat derűs vigasszal parodizálják gyermekjátékok: jó lehet néha homokba rajzolt négyszögekben fél lábon ugrálni, a vakságot a szembekötödsdi oldja mókás mulatsággá, a nagyothallás, félrehallás kellemetlenségeit a siketek párbeszéde teheti humorossá, gondoljunk csak Kodály „*Jó napot sógór!*” kórusára, melyben a „*mit csinál a menyecske?*” kérdésre a nagyothalló, csónakja mellett állva, a maga vízparti tevékenységét érti s válaszol is rögtön: „*kilyukadt a fenéke...*” Bénaság, látás- és hallássérülések mellett persze legfőbb fogyatékoságunk a halál. Van-e olyan hitünk, mely elfogadhatóvá teszi számunkra e gyógyíthatatlan fájdalmat, gyermekünké tudjuk-e fogadni a megsemmisülés félelmének valóságát? Boldog, képtelen csoda számunkra a lét, oka azonban ismeretlen. Halálunknak persze már van okozója: maga az élet. A hitet a kétely, a boldogságot a kétségbeesés hitelesíti, a szenvedésnek azonban nincs ellentét párja. Magában minden, misztérium. Érzelmi baleseteink gyógyításához pedig jó sebész kell, talán Szent Mihály arkangyal? A test megbízhatóan öregszik, múlik, de mit kezd fogyatékoságaink közt gyermeki vágyaival a lélek: mi az öregkor félelme? Hogy tehetségtelenül halunk meg, hogy dilettánsként lépünk semmibe vagy örök valóba.

Tusnády László versei

Triptichon Kodály Zoltánnak

1.

Hogy apad itt forrása lét vizének;
kapuk zárulnak, vész-világ szüremlik,
szúrós villám sújt, fátylas éj gyülemlik,
ős-teljességek bős káoszba térnek.

Kis dal, mi vár rád? Meddig zeng az ének?
A hálós lét már feslik, feltüremlik,
de Fény-ajtót a múlt varázsa nem nyit.
Komor utasok szótlan mendegélnek.

Nem jó a hajnal, tavasz-szél nem árad.
Esetten, halkan semmi-mélybe bágyad,
ki más korban remény-jeles lehetne.

Erdő-homályba bújt a drága dallam,
rémségét a sors zengi szakadatlan,
és kósza szél röpi bután, nevetve.

2.

Éj kristályán át hangja kél zenének.
Ó, úgy kerested, hogy kopott a térded;
szívünket tiszta metrum-szóra mérted.
Bős bajt zúdítanak itt sanda vészek.

Hiányoddal mennek vak nemzedékek;
e lélek-űrt látod, de mégse kérded,
hogy ily veszett had mily jövőbe érhet,
ám szívedből örökre zeng az ének:

– Kód-arc világa – semmi-tánc-varázslat,
hullasd már végre földre gyáva fátylad!
Magadba nézz, és ébredj a valóra!

Ne búgd örökké béna, vak keserved!
Kovácsold végre híddá büszke terved:
jövőbe lendülj bízva csak előre!

3.

Kristályosodik álma Emesének:
bíbor tárnáit a jövő kitarja,
boldog ragyogás lobban éj-határra.
Az űrön zendül át a tiszta ének,

és hangja árad itt a föld szívének,
a néma nép szólal, a vész kaszálta,
zsombékba tűnt had hogy talál magára,
és hangja harsan bátor, új zenének. –

A mélyből szólok hozzád, drága Mester:
– Meddig gyötrődjünk e komor kereszttel,
megváltásunkat látod ott a parton?

– Csak zene szóljon, ősök büszke hangja!
Ne hulljatok le, verve szürke hantra,
és virradat jó, nem vég szötte alkony. –

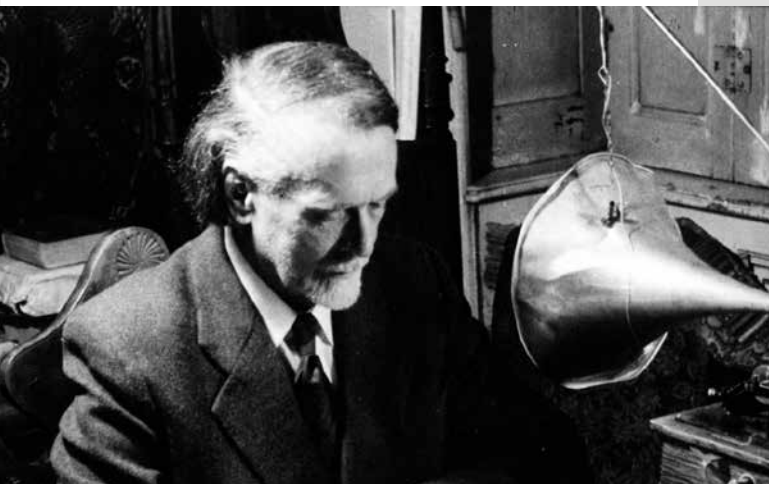
A megálló

Hullott a hó, és várt ránk a megálló.
Tudtam, jó lenne végre megpihenni,
sugaras úton messze tájra menni.
Pelyhek keringnek, mind a múltba szálló

érzést követi. Sok rossz fagyba málló
emlék maradt csak. Útra, útra kelni
veled akarok, s egy szigetre lelni.
Nem számít, hogy vég ott is van – kaszáló.

A hit sodort, mert tudtam, vár a termés.
A fontos az. A sors lehet kesernyész.
Akkor nem voltam még tiéd egészen.

Az ismeretlen tátongott előttünk.
Sorsos robogás titka még előtűnt.
Kikötő vágya úr lett tengerészben.

Péntek Imre 75

Mielőtt félrebeszelnénk, ne beszéljünk mellé

EGYETLEN BARÁTOM MA ITT EZ A REJTÉLYES SZÜRKE KÓFAL. Írtad már huszonévesen, kedves Imre. És most? Mi van most? Cioran azt mondja: „...a túladagolt őszinteséget egyetlen barátság sem bírja el.” Hát akkor, csak óvatosan! Ne beszéljünk mellé, képzeld el, azóta elmúlt ötven év. Egy fél évszázad. Itt van előttem az *Elérhetetlen föld* agyonlapozott, kopott kötete, hát-só borítóján a te mosolygós, szemüveges képeddel, mellette csupa nagybetűvel: MOLNÁR IMRE, és alatta kézírással: Péntek (Molnár) Imre. Ezúton is köszönöm a dedikációt. A te képed alatt Kiss Benedeké és Utassy Józsefé, és az ő kézírásuk. Nekik is köszönöm. Jóskát Isten nyugtassa. Téged pedig: Isten éltesen. Ne beszéljünk mellé: 75. MÁR LÁTOM HOSSZÚ VOLT AZ ÚT / ÉS KACSKARINGÓS ÉS ÖNMAGÁBA VISSZA-VISSZATÉRŐ / PERSZE EZ AZ ÚT TERMÉSZETÉBŐL FAKAD / MEG ABBÓL HOGY HAJLAMOSAK VAGYUNK ELTÉVEDNI / MERT VÉGÜLIS MIND UTASOK VAGYUNK / VAGY UTAZÓK DE MINDIG KERESSÜK A KIUTAT... Őt évvel ezelőtt így kezded *Útravalódat*, amit születésnap ajándéknak szántál, magadnak, saját kezűleg. *TÖRPÉK VILÁGA EZ DE NEM MESE. ÍGY HÁT SÖTÉT. NEM KOMORAN-FENSÉGESEN MINT A NAGY SÖTÉTEK. INKÁBB CSAK HOMÁLY EZ. LÉGYPISZKOS, PÁLINKASZAGÚ HODÁLY. VÁRÓTEREM? ÁTJÁRÓHÁZ? VÉGÜLIS MINDEN TEREM VÁRÓTEREM, MINDEN HÁZ ÁTJÁRÓHÁZ.* Teszem hozzá én. Meg még ezt is: *ERŐSÖDÖM A GYENGÜLÉSBEN. HALDOKLIK A RÉGI, SZÜLETIK MÁSIK ÉNEM. HA LEMONDOK ÖNMAGAMRÓL, MEGSZÜLETEK EGÉSZEN.* Kedves Imre, te már másfél éves nagyfiú voltál Lentiben, amikor én megszülettem.

Igazad van: nem kell sokat dumálni a barátságról, jobb megélni azt.

Amikor a fenti verset írtad te az ELTÉ-re jártál, én a színművészetire. HATALMASAN BELÉP A GAZDA, / ELVISZI VALAKI TESTÉT / VÉRBEÁZVA, MEGKOPASZTVA. Neked jót tett a filozófia, nekem – talán –, hogy verseket is kellett mondanom. A „barátság” szót, azt hiszem soha többet nem írtad le verseidben. Igazad van: nem kell sokat dumálni a barátságról, jobb megélni azt. És írónak, költőnek még arra sincs szükségük ehhez, hogy túl gyakran találkozzanak, vagy, hogy egyáltalán találkozzanak. Elég ehhez a leírt szó. Ha te kértél írást a lapodba, az *Árgusba*, vagy a *Pannon Tükörbe*, küldtem, ha én kértem a *Búvópatakba*, te küldtél. Ritkán találkoztunk, és akkor is valami rendezvényen. Könyvbemutató, lapbemutató... Így aztán ünnepiek lettek a mi találkozásaink. Zalaegerszegen, egy ilyen alkalommal koccintottunk is (néhány-szor)... Az ötödik-hatodik koccintás után azért kicsit módosult a mosolyod, és a szemed csillogása a szemüveg mögött, ama régihez képest. Azóta minden leveledet azzal zárod: Legközelebb talán beszélgetni is tudunk egy pohár bor mel-

lett, Kaposváron vagy Zalaegerszegen. Márai ezt írja a barátságról *Füves könyvében*: „Nincs titkosabb és nemesebb ajándék az életben, mint a szükséztől, megértő, türelmes és áldozatkész barátság. S nincs ritkább.” Látod, Imre, mi milyen nemes, titkos és ritka ajándékot kaptunk az élettől. Épp ezért, nincs is okunk kesergésre. Aztán tudjuk, milyen évek, milyen évtizedek jöttek. LÁZASAN ÉPÜLTEK – MINDENKI ÉPÜLÉSÉRE – / A NYERŐMŰVEK A KÉTKEDÉST ELSODORTÁK / A TAPSORKÁNOK S BÁRKI ELADTA APJÁT-ANYJÁT / EGY TAPSIFÜLÉSÉRT! / NYERÉSRE ÁLLT AZ ORSZÁG. / A NAGY ÜZEM KIS EMBERE / MUNKAVERSENYZŐNEK ÁLCÁZTA MAGÁT, / HOGY VÉGRE MEGLEGYEN A VÁGYOTT / 1000% MEGDÖNTHETETLEN VÁLLALATI NORMA / ÍGY SZÜLETTEK A GIGÁSZI TELJESÍTMÉNYEK / MELYEK MEGINGATTÁK AZ IMPERIALIZMUS / FRONTJÁT (FONTJÁT NEM) / CSAK A HAJMERESZTŐ HAJRÁBAN MARADT LE. / VESZTÉSÉRŐL SZÓ SINCIS: / SZÓLT A MAGYARÁZAT, / A SZÓNOK AZ EMELVÉNYRŐL, / AZ ELŐADÓ A BROSÚRÁBÓL, / AZ ÜGYÉSZ A PULPITUSRÓL, / A III/III-AS A TITKOS TALÁLKÁN, ÉS A VERSENY „FOKOZÓDOTT” / (LEÁLLNI NEM LEHET) / NŐTT A TERMÉS-KÓ-FAL / (SZILÁRD RÉS), / MELY MÖGÖTT BÉKEHARCOSOK ŐRITÉK / A MESEBELI GULYÁT / (GULYÁSKOMONIZMUS ZÁLOGÁT) / CSAK HÁT MINDEN ÉJJEL / HIÁBA VIRRASZTOTTAK A BELBIZTONSÁGIAK / RENDKÍVÜL (BELSŐ UTASÍTÁSSAL) ELLOPTAK / EGY-KÉT ADAGOT (MIKOR MENNYIT), / AMI AZÉRT HIÁNYZOTT (HIÁNYCIKKE VÁLT) / AMÍG KI NEM DERÜLT: / A JÓSÁGOS ÉTELOSZTÓ (FEJADAGOLÓ): / MAGA A TOLVAJ. / MEG LEHET ÉRTENI: Ő IS VERSENYBEN VAN / VALAMIT FEL KELL MUTATNI A ÍVÓ CIMBORÁK KÖZT / A PÁRTÜDÜLŐBEN VADÁSZVACSORÁN JUTALOMUTAZÁSON / A KONGÓ KONGRESSZUSON / VERSENYBEN TÜZTÉK KI A GYŐZELMI ZÁSLÓT / A MARXENGELS-LENINSZTÁLINI FOKRA (CSÜCSRA) / OTT LENGETT (VERSENGVE A SZÉLLEL) / MÍG (AZ ESZME) RONGGYÁ NEM SZAKADT (...) ÍGY AZTÁN MAGADRA MARADSZ / FELIDÉZED AZ ÖNVESZÉLYES MÁGIÁKAT / ELMERÜLSZ A DÉMONOLÓGIÁBAN / BELSŐ MASZKOKAT FARAGSZ / KIPINGÁLOD SZELLEMLŐZŐ SZÍNEKKEL / ÉS AJTÓD FÉLFÁJÁRA ÍROD / A RONTÁSBONTÓ VARÁZSIGÉT – MINT NÉMA KARTAUZI A CELLÁJÁBAN, A FELFOKOZOTT ÉS NÉMA ÉJSZAKÁBAN, NEGYVEN FOKOS LÁZBAN HALLGATTAM EGY KUTYA RITMUSTALAN, TOMPA UGATÁSÁT. ELINDULTAM A HANG IRÁNYÁBA EGY TÁNYÉR VÍZZEL A FELFOKOZOTT ÉS NÉMA ÉJSZAKÁBAN, NEGYVEN FOKOS LÁZBAN, A KITÉPETT-KÖRÖM-HOLD FÉNYÉBEN, A FEKETE FÁK KÍSÉRTÉSÉBEN, AMIKOR ELHALLGATOTT... FULDOKOLTAM. FÖLZENGETT A SINTÉREK KARA, A HOLD MÁR FOGYÓBAN VOLT ÉS VÉRZETT... ITT NEM SEGÍTENEK A FELTÉPETT KÖRÖMÁGYAK SEM A KORBÁCSÜTÉSEK, CSAK AZ IMA. De az ima segít. Azt mondom: Ne keseregjünk, Imre! Hiszen, tudod: „Az író ne reméljen a világtól semmit. Minden, amit a világ adhat, – pénz, vagyon, elismerés, érdemrend, társadalmi kitüntetés – visszahat munkájára, lelki egyensúlyára, műve erkölcsi erejére.” Aztán: A VÁLTOZÁS LECSENGETT, CÉLHOZ ÉRT, / MILYEN REMEK, HOGY CSENDES, VÉRTELEN – *Átvonulás* című szonettetted sokszor mondtam: színpadon, rádióban... Meggyőződésem, hogy a rendszerváltozás utáni évtizedek egyik legjelentősebb költeménye. Kétszer

mondtam el a te jelenlétedben. Egyik alkalommal azt mondtad: Te radikálisabb vagy. Mire én ezt feleltem: Én csak igyekeztem jól elmondani. Talán te nem is tudsz róla, de ami miatt engem radikálisabbnak gondolsz, az (is) benne van a versben. A MASSZA LÁGY, DE SZILÁRDUL MÁR A KÉREG, / HELYET TALÁL MAGÁNAK A FÉREG ÉS A VÉREB... *KOMIKUS KIS TÖRVÉNYEK URALKODNAK FELETTÜNK. FÉLELMINK NEVETSÉGESEK LESZNEK UNOKÁINK SZÁMÁRA, MINT AHOGY NEVETSÉGES SZÁMUNKRA NAGYAPÁINK HÁLÓSAPKÁJA, BAJUSZKÖTŐJE. MILLIÓ FONDORLATTAL KIHARCOLT KÉNYELMÜNKET ELNEVEZZÜK SZABADSÁGNAK, DE UNOKÁINKNAK MÁR NEM KELL EZ A SZABADSÁG. ŰRCSAVARGÓK, ATOMMEGHAJTÁSÚ DIOGENÉSEK, MAGÁNYOSAN KÓSZÁLNAK MAJD*

MOLNÁR IMRE

Péntek (Molnár) Imre

KISS BENEDEK

Kiss Benedek

UTASSY JÓZSEF

Utassy József

Ára: 10,- Ft

A CSILLAGOK KÖZÖTT. HÁT AKKOR MINEK EZ A SOK CEREMÓNIA? TŰNTETŐLEGESSÉG. EGYENTETÜK ELLEN. ÜLDÖGÉLJÜNK A MÉHESBEN, A DIÓFA ALATT. NYUGÁGYBAN RINGATÓZVA. NYUGDÍJAS BATYUBÁLON. IGYUNK ÁLDOMÁST, HALLGASSUK A SOK ÁLDUMÁST. VEGYÜK BE NYUGTATÓNKAT. VÁLTSUK KI A (TÖR)VÉNYT! KÉRJÜNK HÁZI VEGYEST A HÁZIORVOSTÓL. PÁLINKÁS JÓ (EL) ESTÉT KÍVÁNJUNK. A méhessel meg a diófával nincs semmi baj. Még a nyugággal sem... Csak a nő hiányzik itt. A nő, az asszony... Ha ők jelen vannak, mindjárt érdektelenné válnak az egyentetük meg az áldumások. NINCIS VÉGE A FÉRFIAK BÚVÁRLATÁNAK. KERESŐK ŐK, KERESIK AZ IGAZIT, A TÁRSAT, A NŐT AZ ASSZONYT, AKIT OLDALUKON TUDNAK ÉJJEL-NAPPAL. KERESIK SZEMMEL, ÉRZELEMMELEL, MINDEN ÉRZÉKKELEL. MINT A BÚVÁROK, MÉLYRE MERÜLNEK, KOCKÁZTATNAK, MERT TUDJÁK: MEGÉRI. – *INDULÁSOK, ÉRKEZÉSEK. MEGINDULÁSOK, MEGÉRKEZÉSEK. NYUGVÓPONT, AZTÁN KIBILLENÉS, AZTÁN ISMÉT NYUGVÓPONT, EGY MÁSIK TÉRBEN, EGY MÁSIK IDŐBEN, DE AMÍG ITT, ADDIG A FÉRFIT A NŐ, A NŐT A FÉRFI... EBBŐL NEM ENGEDEK. MINDEN EGYÉB KÉTSÉGES. CSAK AZ ANYAÖL. AZ BIZTOS. HA MÁR NEM IS A TE ANYÁD ÖLE. ŐL. EZ BIZTOS PONT. MEDER, VÖLGY, ÖBÖL, BOZÓT, SZIRT... MINDEN AMI SZÉPSÉG. MINDEN AMI A SZÉPSÉGGEL ROKON. ÉS ROKON MINDENNEL, AMI JÓ. HA NEM IS FELHŐTLENÜL. MERT A FELHŐ IS... HA BEÁRNYÉKOLJA, ELFEDI, AKKOR IS... MERT NINCIS SEMMI MÁSIK, AMI BIZTOS. KÉTSÉGES A TUDÁS, KÉTSÉGES A HIT... HACSÁK NEM EZ IS AZ ÖLLEL KAPCSOLATOS. A SZIRTTEL, A VÖLGYGYEL, A DOMBBAL, A MEDERREL, A BOZÓTTAL... OTT LÁZBA JÖHETSZ. OTT MEGNYUGODHATSZ. OTT ELVESZÍTHETED A TUDATODAT, OTT KIJÓZANODHATSZ. CSAK OTT. CSAK AKKOR. A TÖBBI MIND LÁTSZAT, HAZUGSÁG, KÁPRÁZAT... HACSÁK EZ IS NEM AZ*

Péntek (Molnár) Imre **Örökség**

Van egy patak, de nincsen partja,
nincsen vizén nincsen malom.
Valami zúg és valami hajtja,
ürül, telik a garatja,
nem is patak, nem is malom...

Anyám görnyed rongyos zsákhöz,
a foltot folttal üldözi.
Befoghatatlan lyukkal átkos,
ingerülten tér magához,
mindene szétszaladt neki.

Apám örökké rendez, rámol,
ócska göncöt helyére rak.
Káromkodik a rondaságon,
a konyhából, a szobából
karjába kapva hordja csak.

Anyámtól öreg zsákvarró-tű
maradt rám, azzal bökődök.
Apám tehozzád hogy legyen hű?
Kék zubbonyod vén cérnaszála,
fölfeslik vállaim között.

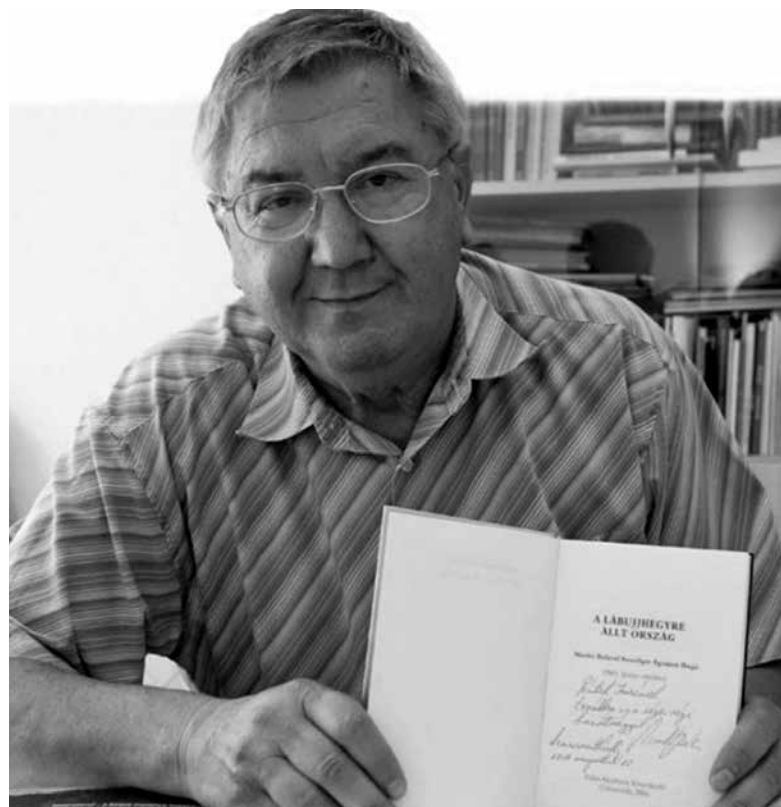
ÖLLEL KAPCSOLATOS. A PARTTAL, A VULKÁNNAL, A KRÁTERREL, A LÁVÁVAL... OTT FELFORRÓSODHATSZ, OTT KIHÚLHETSZ, OTT FELOLDÓDHATSZ, OTT MEGKÖVÜLHETSZ, OTT MEGSZÜLETHETSZ, OTT MEGHALHATSZ... OTT MINDEN MEGTÖRTÉNHEK. DE CSAK OTT. ÉPP EZÉRT: ENGEDD ELINDULNI AZ ELINDULÓT, MEGÉRKEZNI A MEGÉRKEZŐT, MEGSZÜLETNI A SZÜLETŐT, LÉTEZNI A LÉTEZŐT, MEGHALNI A MEGHALÓT, FELTÁMADNI A FELTÁMADÓT! ÁRAMLÁSOK, LEBEGÉSEK ÉRINTIK MEG... ISMERŐS MIND, AKÁR AZ ELVILLANÓ KERÍTÉSRIKMUSOK. VISZI, SODORJA (AKARATLAN IS) A TUDATMÉLYI EMLÉK-FOLYAM – EGYRE KÖZELEBB VALAMILYEN ORIGÓHOZ, MELYTŐL KÉPTELEN ELVONATKOZTATNI/ELVONATOZTATNI ÉNJÉT (...) MEGY (HAL)AD: MEG KELL ÉRKEZNI ABBA AZ ÖNTÓFORMÁBA, MELYNEK PRÉSE/KÉNYSZERE ALATT (MÉLYNYOMÁSÚ ATMOSZFÉRÁBAN) ALAK(TALA)NULT. A FORMA ELOMLOTT, ROMOS – MÉGIS KÉNYTELEN ELISMERNI: ROKON VONÁSOK KACSINGATNAK A TÖRMELEKBŐL... SZÉTTAPOSHTANÁ VÉGLEG – DE TUDJA, MAGÁBA TAPOSNA. VASÚTÁLLOMÁS, FŰST ÉS KOROM, KÁTRÁNYSZÍN KALITKA, FAKÓ NAGYKABÁTOKBAN, FAKÓ PUFÁJKÁKBAN EMBEREK... EGY LÉPÉS ELŐRE, EGY LÉPÉS BALRA, EGY LÉPÉS JOBBRA... FORDULAT, FÉLFORDULAT... A NYAKAKON A FEJEK, AZ ARCOKBAN A SZEMEK, TOMPA FÉNYŰ SZEMEK, JOBBRA NÉZNEK, BALRA NÉZNEK, ELŐRE NÉZNEK, HÁTRA NÉZNEK... IZZADÓ, FJTATÓ, ÁLLDOGÁLÓ, INDULÓ, ÉRKEZŐ VONATOK... A TÉTOVA KERÉKEK FÉNYESRE CSISZOLJÁK A SÍNEKET... FÉNYES PÁNTOK A DÖGLÖTT ROZSDAPOROS FÖLDÖN, MINT KORBÁCSÜTÉSEK, KIÁLTÁSOK, SIKOLYOK, PISZTOLYLÖVÉSEK... SENKI NEM TUDJA MELYIK VONAT HOVA MEGY, MELYIK ÁLL, MIÉRT ÁLL, AMELYIK ÉRKEZIK, HONNAN ÉRKEZIK... ENDEM EGY KIS CSOPORTHOZ TERELNEK, OTT ÁLLUNK EGY KRÉTAVONALAKKAL HATÁROLT TÉRSÉGBEN... EGY LÉPÉS ELŐRE, EGY LÉPÉS JOBBRA, EGY LÉPÉS BALRA, FORDULAT, FÉLFORDULAT... FAKÓ ARCOK, FAKÓ TEKINTETEK... DARAB IDEIG OTT TOPOROGOK A TÖBBIEKKEL, AZTÁN, BÁR ELEINTE ÚGY TŰNIK LEHETETLEN, HIRTELEN ÁTLÉPEM A HATÁRVONALAT... NEM AZ VAGYOK, AKIVÉ VÁLTAM. / (HÁT AKKOR KI? ŐSZINTÉN SZÓLVÁ / FOGALMAM SINCS, KIVÉ VÁLHATTAM VOLNA...) (...) NAGY ÁLOM / KIS ÁLOM / (KÖZEPES ÁLOM) / VÉGLEG SZÉTFOSZLOTT / SEMMIVÉ LETT – KÍSÉRTÉSEK OSZLOPCSARNOKÁBAN, KÍSÉRTETEK SORFALA ELŐTT LÉPDELSZ, BOLYONGSZ, TELE VAGY SEBEKKEL, DE NEM EBBE HALSZ BELE, A VÉGSŐ SORTŰZ, VAGY AZ AZ EGYETLEN JÓL IRÁNYZOTT LÖVÉS MÉG VÁRAT MAGÁRA, DE ADDIG IS... NEM TISZTÁZOTT, HOGY MI ITT A DOLGOD. EGY BIZTOS: SEM ÍTÉLETVÉGREHAJTÓ, SEM ÁLDOZAT NEM AKARSZ LENNI. AMIKOR FELTÉPED SEBEIDET, AZT HISZED MEGSZÜNTETED ŐKET, HOLOTT ÚJRA NYÍLNAK, ÉS A NYÍLT SEBEK ÚJRA BEFORRNAK, S MIKÖZBEN MÁR MÁSRA FIGYELSZ, ÚJRA FELTÉPED ŐKET. ZÁVÁR CSATTAN, A FÉNY VAKÍT. / MELEMBEN POMPÁS GOLYÓVAL / FEKSZEM A MAGASLÓ GYOMBAN / TEMETETLENÜL NAPOKIG. – CSÚSZKÁLTAM A SÁRBA. ROSSZ PÁRÁKAT LEHELT A FÖLD. A TEMETŐ SZÉLÉN ROTHADÓ VIRÁGHALMOK. A NYUGDÍJAS LABANCOK KERTJEIBEN AGYONVEGYSZEREZETT GYÜMÖLCSFÁK. AZ ÚT SZÉLÉN LENYAKAZOTT PLATÁNOK. KÖD ÉS HOMÁLY, KÖD ÉS HOMÁLY... KITÁGUL A PUPILLÁM... IZZÓ FEJEM A RAGACSSOS LEVEGŐBEN... SZIKKADT FÁJÚ SPINÉTEKEN JÁTSZOTTAK A NYUGDÍJAS SPIONOK. ÖNNÖN TŰSKÉIKKEL NYUVASZTOTTÁK A VÉN HANGSZEREK POROS HŰRJAIT. A SPINÉTEK OLDALÁN PERGETT A FEKETE FESTÉK. VERSENYT VONYÍTOTTAK VELÜK A LÁNCRÁ FÜZÖTT KUTYÁK. A SPIONOK VÉNASSZONYARCÁBA, RÁNCOS, PAPIRVEKONY BŐRÜKRE PÓKHÁLÓK RAGADTAK. NEM KELLETT A MŰLTON RÁGÓDNIUK, MERT SPINÉTEZTEK. A SPINÉTEK ŐRJÍTÓ HANGJA VINNYOGÁSRA KÉSZTETTE A KUTYÁKAT, DE A SPIONOK NEM HALLOTTÁK A KUTYÁK VINNYOGÁSÁTÓL. EZ

VOLT A METÓDUS. ÍGY JÖTT LÉTRE A KONCERT... ÉS LÁTSZÓLAG REND ÉS BÉKE VOLT, ÉS VIRULT A MŰVÉSZET... DE AZ ARRA SÉTÁLÓ HALLOTTA A KUTYÁKAT IS MEG A SPINÉTEKET IS, ÉS VÉGIGFUTOTT A HÁTÁN A HIDEG. HALLOTTA, HOGY A HANGÁSZOK NEM ÉRTŐI SEM A HANGSZEREKNEK, SEM A KUTYÁKNAK... SEMMI BIZONYOSAT NEM TUDOTT, CSAK AZT ÉREZTE, HOGY VALAMI NINCS RENDJÉN. ÍGY BALLAGOTT TOVÁBB AZ APOSTOLOK LOVÁN, DE EGYRE PONGYOLA-JÁRÁSÚBB LETT EZ A LÓ; VEREJTÉKEZETT ÉS HÁNYINGERE TÁMADT; KONTÚRJAIKAT VESZTETTÉK A TÁRGYAK, ÉS LÁBA ALATT HULLÁMZOTT AZ ÚT. ÁLLAPOTÁNAK ROMLÁSÁHOZ HOZZÁJÁRULT A SZEMERKÉLŐ ESŐTŐL NYÁLKÁS, ROSSZ PÁRÁKAT KILEHELTŐ FÖLD, A SPIONOK ÁLSZENT KERTJEIBEN ÁLLÓ, AGYONVEGYSZEREZETT GYÜMÖLCSFÁK, ÉS A FÖLD ALATT ROHADÓ HULLÁK SZÚRÓS SZAGA. ARCCAL A SÁRBA BUKOTT. NEM IS BUKOTT; CSAK ÚGY BELECSÚSZOTT AZ AGYAGSÁRGA SÁRBA. TALÁN MÉG FELUGRUNK A SÁRBÓL ÉS A VÉRBŐL, / AHOVA AZ ISZONYAT LÖKÖTT... (...) TALÁN MÉG FELUGRUNK – NEM FEKSZÜNK NYUGODTAN – A DEPRESSZIÓBÓL, AHOVA GYORSCSELEKVŐ AGRÉSSZÍVEK / KÉNYSZERÍTETTEK, / MERT A POLITIKÁNAK IS VAN ETIKÁJA, S INKÁBB A TÉTLENSÉG, / A FÉLREHÚZÓDÁS, AZ UNDOZ, / MINT VELÜK BÁRMI AZONOSULÁS – (...) TALÁN MÉG FELUGRUNK A LETASZÍTOTSÁG MÉLYÉRŐL... (...) TALÁN FELUGRUNK... Ehhez adjon erőt és hitet az Úr, Imre! Szerettem volna valami hagyományos, derűs köszöntőt írni, de – lásd be – ahhoz egy másik kor, másik nemzet gyermekeként kellett volna mindkettőnknek megszületni... de – talán – ülünk még együtt egy napsütötte teraszon, valami színes ernyő, egy platán- vagy épp egy diófa árnyékában egy pohár vörösbor mellett, és beszélgetünk...

Baráti szeretettel CSERNÁK ÁRPÁD

A kiskapitálissal szedett részek idézetek Péntek Imre verseiből.

A dőlt kiskapitálissal szedett részek: idézetek Csernák Árpád írásaiból.

Péntek Imre

Megsebzett író, megsebzett irodalom

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Mintegy két évtizedes, szívós következetességgel teszi közzé a Pont Kiadó Albert Gábor tanulmányait, esszéit. A kiadás elve nem a megírás időrendje, hanem a művek tematikája, szellemi összetartozása. Ez a szerkesztési elv teszi lehetővé, hogy az olvasó betekintszen az író alkotóműhelyébe, hogy fogalmat alkossunk: milyen témák adtak tollat a kezébe, milyen problémák és személyek térnek vissza alkalmanként évtizedek távolából, mint kísérel meg egyre újabb válaszokat adni a korábban megválaszolatlan problémákra, elhallgatott, félremagyarázott irodalmi, morális vagy akár alkotás-lélektani helyzetekre.

Az esszé, a XX–XXI. századnak ez a talán legtöbb értékes gondolatot hozó műfaja kiváló művelőre talált Albert Gábor személyében. Az esszé – eredeti jelentése szerint – kísérletet, kutatást jelent, az esszéíró gyakran választ járatlan utakat, korábban szokatlan megközelítéseket témája megvilágításához, az esszéíró az olvasót mintegy kutatótársává avatja.

Az irodalom gyakran „kétélű feyver”, amely emlékekbe, érzékenységekbe metsz, még ha a feltárás, kibeszélés a szellemi-morális gyógyítás szándékával is történik. Albert Gábor kötetbe gyűjtött esszéi kétséget kizáróan bizonyítják, hogy nem volt ez másképp a XIX. század első felében, nem az 1849-et követő emigráció magyar irodalmi (politikai) világában, de a *Nyugat* nemzedék alkotóinak is meg kellett küzdeniük saját személyiségük értékeivel és korlátaival, az alkotótársak fényével és árnyékával, a vélt és jogos sérelmekkel, a (néhánykor élethosszan ható) emlékekkel. A szocializmus évtizedei és pszichés légköre, a politika, az ideológia, a tiltás és elhallgatás további ólomsúlyával nehezítette az irodalom művelőinek és értelmezőinek a helyzetét. A kortárs olvasó aggodva kérdezheti, milyen mértékben torzult (hígult, laposodott) az irodalom, a kimondott és leírt szó hitele, s maradt-e kellő ereje hatalmának, hatásának megújításához.

A XX. század „zászlós folyóiratának”, a *Nyugat*nak a két vezéralakját (Babits Mihályt illetve Illyés Gyulát, a korábbi és későbbi főszerkesztőt) a költészet kötötte össze, ami természetesnek tűnik, de ők megóvták magukat és a rájuk bízott *Nyugatot* az „össze-nem-illés romboló salakjától”. És két holt költő sötétlő árnyékától: Babits korábbi Ady-ellenességét iktatta ki irodalmi-szerkesztői világából, Illyés pedig József Attila „kísértetét” volt képes tabuként kezelni, sem hízelkedésbe, sem kínos magyarázkodásba nem bonyolódva. (Sejtéseimből. *Babits és Illyés barátsága* címen.)

A tapasztalás (az élmény) és az emlékezés (talán az élet?) magát az alkotót (az író) is néha súlyos és fájdalmas eszköz-

zők használatára készíti, ha hiteles, ha önmaga igazságának kimondója kíván lenni. Jékely Zoltán, aki ízig-vérig költő volt, novelláiban is ezt a költőiséget hordozta, használta és élte át: a novellák kulcsfogalma volt az álom, amely a földi esetlegesség fölé emel, a kaland, amely szárnyára vesz, a félelem (vagy az iszonyodás), amely azért mégis szembe száll a szörnyűségekkel, a tébolyító (gyakran groteszk) erotika, és a mindenhol ott ólalkodó halál. Jékely maga édes tehernek mondja ezt az írói-költői lendületet és alkotói feyverzetet, az édes teher ugyanakkor szétbonthatatlan nehézfeyverzet is volt. (*Kulcsszavak Jékely Zoltán novelláihoz.*)

...a *Nyugat* nemzedék alkotóinak is meg kellett küzdeniük saját személyiségük értékeivel és korlátaival...

De nem könnyű annak az alkotónak sem az alkotási folyamat, aki saját életét foglalja írásba, önti versbe. Csorba Győző az *Ocsúdó években* ugyan gyermekkorát kelti életre, de a gyermeki emlék a felnőtt férfi – úgy mond – többletapasztalattal szembesülnek, a vágyak a valósággal ütköznek, és alkotnak harmóniába nehezen illeszkedő, a lelket felzaklató egységet. Egyszerre szól önmagáról és a világról, sokrétegű tapasztalat lesz ebből a sokhúrúságból, a tervrajz és a megvalósult léleképület egymásra vetítése. „*Szürke por hullt a régi útra*” (Csorba Győző: *Ocsúdó évek*)

A „boncolás” azért időnként különös eredményre vezet. Albert Gábor alapos olvasási és értelmezési munkának veti alá Ottlik Géza életművét (két regényét: az *Iskola a határon* és a *Budát*). Ottlik gyermekszereplői mindössze tizenhárom-tizennégy évesek, ők azonban nem gyerekek, hanem gyermekbőrbe bújtatott felnőttek. „*Mindenki egyidős, egyenjogú és egyenrangú*”. A felnőttek viszont sosem igaz felnőttek. A *Buda* (jogosan) kemény kritikát kap: „*csak elemei vannak egymás mellé rakva*”. (Ottlik Géza testamentuma. Olvasónaplómból.)

Messzebbre (mélyebbre?) vezet Mészöly Miklós *Filmje* (ez a talányos regény), az író szkepszise erősebb, mint a mű egyetlen lehetséges (nek kikiáltott) nézőpontja. Célja a tárgyiaság megtartása, a végletes ítéletek kerülése. Mire vezet mindez? – kérdezi Albert Gábor (vagy már maga Mészöly Miklós?). *Caritas és kegyetlenség* az esszé címe, ami arra utal, hogy filozófiai-morális ellentétek dolgoznak a műalkotásban. Vajon „*a nemcselekvés bűn, a cselekvés viszont erény, ha a társadalom érde-*

keit szolgálja, ha mégoly öntudatlanul is, szemben a steril, vétlen önzéssel?” (Caritas és kegyetlenség. Mészöly Miklós Filmje.)

A fiatalon és megidősödven egyaránt elegáns külleműnek és szelleműnek ítélt Illés Endre kapcsán figyelmeztet Albert Gábor egy ritkán tudatosodó igazságra, miszerint „minden olvasó újra alkotja a művet, az író ez ellen vajmi keveset tehet”. Illés Endre tanulmánygyűjteménye, amint emlékirata is – a szerző szavával jelölve – krétarajzok sorozata, ami a műfajok nyelvére fordítva esszét jelent, kevés vonallal fölvezetett képet, amelyhez könnyű közel hajolni, akár Maupassant vagy Stendhal, akár Kemény Zsigmond, Hunyadi Sándor vagy a Görgey lány kerül az író-festő tolla-krétája elé. (Rejtőzködő emlékiró. Illés Endre esszéi.)

A XX. század egyik legnagyobb s leginkább tiszteletreméltó történetiregény-vállalkozását Laczkó Géza valósította meg: a *Német maszlag – török áfium* Zrínyi Miklós, a *Rákóczi* pedig a fejedelem életének regénye. A *Rákóczi* töredékben maradt, az elkészült rész a szerző halála után jelent meg (1955-ben). Történeti hitele, művészi értékei ellenére a két Laczkó-regény „visszhang nélkül maradt”. Albert Gábor a történeti igényű regényírás megnövekedett felelősségéről, a szerző történeti búvárkodásáról ír elgondolkodtató sorokat, a jellemábrázolásról, a dokumentumok használatáról; ezek a tényezők mint ha az olvashatóság, a szórakoztatás ellenében hatnának. De szót ejt a történelmi hitel és a regénybeli fordulatosság nehezen egyeztethető voltáról is. Rákóczi sem születik hősnak, idővel válik azzá, életével kell bizonyítania. Albert Gábor a Laczkó-regényekről megfogalmazott töprengését 1956-ban írta, talán nem véletlen az írás utolsó (természetesen Rákóczi-ra vonatkozó) mondata: „bármilyen mélyre is kerül a nemzet, a nép sohasem tűrheti a zsarnoki erőszakot”. (A történelmi regény ellentmondásai. Laczkó Géza Rákócziája.)

Albert Gábor esszékötetének a legigényesebb vállalkozása kétségtelenül a Szemere Bertalan életét, sorsát bemutató tanulmány, amely egyúttal az 1849-et követő emigráció küzdelmeit, céljait és céltalanságát, a benne résztvevő személyek útjait és tévútjait igyekszik objektív rendszerbe foglalni. Szemere Bertalan alakja máig sem lett kellőképpen része a nemzet köztudatának, sem politikai, sem szépírói működése nem részesült elismerésben, megmaradt a történettudomány alkalmanként elővehető hivatkozási alapjának. Pedig politikai

tevékenységében Kölcsey Ferenc, irodalmi céljaiban Kazinczy irányította a reményteljes ifjú Szemere Bertalan indulását. Szemere már 1830-tól vezetett naplót, e tizenhárom kötetnyi művét 1949-ben jó szándékú rokonai elásták, és a napló szétmállott. Másfél évtizedes emigrációja során írásaiban és tetteiben élesen szembekerült Kossuth Lajossal, a Kossuth-párti emigráció Szemerét kivetette soraiból. Véleményét Szemere (levelezésre és más dokumentumokra alapozva) *Politikai jellemrajzok* címen írta meg (Hamburgban, németül jelent meg), a mű magyarul csak 138 évvel később látott napvilágot. Szemere volt az első, aki érdemi elemzést készített és kemény kritikát tett közzé Kossuth Duna-konföderációs tervéről. (Szemere Bertalan hazatérései. A naplóíró Szemere Bertalan.)

„A filozófus és a költő párharca nem új keletű” – igaz ez a megállapítás az erdélyi magyar kortárs, Székely János életútjára, gondolatkincsére és irodalmi életművére (drámáira, regényeire) is. „Az emberi gondolkodás végzetesen antropomorf” – állapítja meg Székely János, kevés a köze a valósághoz. A filozófus-író szembe száll Heideggerrel, Hamvas Bélával, de leginkább a modern demokrácielméletet és a parlamentarizmust, a hatalom létét és megjelenési formáit támadja. „De hiába silány a demokrácia, még mindig sokkal jobb, mint a póre diktatúrák, amelyekben mostanáig éltem (s amelyektől továbbra is félek), – én önöknek drukkolok mégis” – írja haza, Magyarországra 1990 áprilisában. Székely János *Üdvtana* Bolyai emlékét ébreszti, a méltatlan sorsú, erdélyi szellemi óriást, aki nem kapta meg a neki (talán) kijáró pályát, és akinek sorsa elhallgatás és félreismerés maradt. (Székely János *Üdvtana*.)

Kodolányi János *Zárt tárgyalása* második kiadásban 2003-ban jelent meg, hatvan évvel az első kiadás után. „A *Zárt tárgyalás* nem politikai pamflet, hanem szépirodalmi mű, amelyben rólam, rólunk van szó. A magyar sorskérdésekkel foglalkozik. Hazai vádlójának a közös nevezője: a náci, a bolsevik és a liberális polgár egyaránt a kultúra tagadója. A mű a maga idejében nem fejthette ki hatását, aktualitását azonban – sajnos – nem veszítette el.” (Zárt tárgyalás. Fél évszázadig „elfelejtett” Kodolányi műről.)

Albert Gábor végül a XIX. század nagy „sebzett költőjének” emléke előtt tiszteleg, Berzsenyi előtt, akin a személyes találkozás (Kölcsey, Kazinczy, Kisfaludy Károly), a meg nem értés ejtett sosem gyógyuló sebet, valójában azonban nemcsak személyén, életpályáján, hanem a magyar kultúra, irodalom és költészet egészén. (Sebzett költő – megsebzett irodalom.)

Az irodalom – ahogy Németh László megfogalmazta – vállalkozás. S némelykor bizony kudarcos vállalkozás, mind az íróra és az olvasóra, mind pedig a megírás tárgyára-személyére nézve. A kudarc néha orvosolható, néha kijózanító, sőt, a továbblépést is szolgálhatja erővel, daccal, józan megfontolással. A kudarcot azonban növelheti a meg nem értés, az irigység, a hatalom arroganciája, és ki tudja, hány alakja és formája van még az irodalom sebző eszközévé tételének, és az irodalmat művelők megcsönkítésének, máglyára hurcolásának. Ne feledjük (vagy inkább reménykedjünk benne), hogy a művek nem a sebek okozására, feltépésére jönnek létre, hanem példázat mutatása, új remény keltése céljából. Legyen ez valamennyiünk „hite a jövőben, reménye a hajban” (ahogy Tamási Áron sóhajtott el a *Hazai tükkör* végszavában), írónak, olvasóknak és műveknek.

LUKÁTS JÁNOS

Albert Gábor: *Megsebzett irodalom – Esszék és eszmék*, Budapest, Pont Kiadó, 2016

Albert Gábor

NÉMETH ISTVÁN

Kistükör Faludi Ferenc egéről és földjéről

Faludi Ferenc *Vallási énekek* című ciklusa hat verset tartalmaz. Két királyi szentünk (István király és fia, Imre herceg), kétszer az Úr Jézus (másodszer mint a Megfeszített, önmaga feszület-ikonjaként), majd Szűz Mária, és végül Szent Emid alakja jelenik meg a költeményekben.

Az ÉG és a FÖLD főnevek, valamiképpen a belőlük képzett melléknevek (ÉGI, FÖLDI) a hat versdarabból álló füzér első darabjának elején és a berekesztő ének végén is fölcsendülnek, keretbe foglalják ez által a szakrális költeményeket. (Az „ég” szavunk egyszer homonimaként, igeként is megjelenik, természetesen rímhelyzetben, hogy az összecsengés tiszta és tökéletes legyen nomen és verbum között, s üdvtörténeti szempontból a legkívánatosabb, legszebb irányt adhassa a haza felől, a „földi” országból:

*Elbujdostál, megkerestünk,
Áldott légyen a szent ég!
Országunkba bévezettünk,
Szívünk örömeben ég!*

(Szent István királyhoz)

A nyitó vers berekesztő strófájában is szerepel a két őselem (elementum) egymás közelében. S nem is csupán elemek, de két világ megidézői ezek. Az anyagié és a szellemi-lelkié. A siralomvölgyé és a mennyeké. S ahogy a test és a lélek, a lent és a fent birodalma sem lehet független egymástól, a kétszintes létezés egymásba is ér, egybefonódhatóságuk, egymásba való átjárhatóságuk komoly filozófia-teológia összefüggésekre figyelmeztetnek Faludi költészetében.

A vallásos énekeket felölelő cikluson kívül eső versében (*A mulandóságról*) a hatalmas ég és a végtelenhez képest eltörpülő föld – s mindezen képek jelentése – a következőképpen jelenik meg egymás mellett:

EGEKben lakozik a kívánt boldogság.

*Oda tehát, Bátsi! oda emelkedjünk,
Onnan Páris' Róma' füstére nézhetünk,
Meg látjuk, mily kitsiny a mi kerek FÖLDünk.
Melly kisedd állatok, a' kik rajta élünk.*

Az ég és a föld kötőszóval már ikerként bukkan föl a vallásos ciklus legelső versének (*Szent István királyhoz*) első versszakában:

*Dicső István, nagy királyunk,
Téged ÉG s FÖLD magasztal,
Téged tisztel kis országunk,
Első szent urának vall.*

S az első vers utolsó strófájában Faludi Ferenc mind a politikai és mind a metafizikai síkon uralkodó Királynőt írja versbe. Saját korának, jelenének uralkodónője az egyik Mária (Mária Terézia), isteni kegyelem (felkentség) folytán ő a földi kegyeket osztó. (A sors, Fortuna fintora, hogy majd a földi királynő oszlatja föl rendjét, amelynek szolgálatában élete értelmét is megtalálta Faludi.) A másik már Szűz Mária, a magyarok mennyei Pátrónája. (Akihez vigaszért fordulhat a

Szent Imre herceg szobra

rohonci agg papok számára alapított szeretetotthonában is végül.) Boldogasszony Anyánk mellé így kerül a földi, bécsi császárnő:

*István mellett itt lész fia,
Megtetesült angyalunk,
Mgszerzi ezt két Mária,
ÉGI s FÖLDI asszonyunk.*

A második költeményben az égi tartományt mint mindent megszentelő, örökkévaló tartósságot biztosító és kiemelő hátteret Faludi Ferenc a hetedik strófában még István utódja, Imre herceg mögé festi:

*Budán nyugszik; Buda vára,
E szentséget megböcsüld!
Atyja után, nem sokára,
Biztat az ÉG: Imrét küld.*

*...a teremtményi létből is vétetnek ahhoz
választottak, akik közvetíteni tudnak
föld és ég, ember és Isten között.*

A Szent Imre hercegről első hangütése úgy magasztalja az eget, mint egy karácsonyéli dicsőítő szózat, és úgy hozsannázza a magasságot, hogy virágvasárnapi ünnepélyesség járja át a második strófát a Zöld ágokat hintsetek felszólításra:

*Magasztaló szent versekkel
Dicsőítsük az EGET,
És üdvözlő énekekkel
Szűz szent Imre herceget:*

*Nemzetiünknek buzgó népe
(Most érkezik kincsetek,
A hercegek példás képe:)
Zöld ágokat hintsetek.*

A Szűz Máriához szóló, Istenanyát dicsérő ima pedig az eget és a földet úgy ölti egymásba, hogy a megszemélyesítés méltón fejezhesse ki azt, hogy az egész teremtésnek kell dicsérnie az Istenszülő Szűzanyát, Őt, aki a létezés legmagasabb szintjén foglal helyet („angyaloknál feljebb vagy”) – Fia okán a Fiúval egylényegű Atya magasságában. Ezért lehetséges, sőt szükséges a hálaének hangján való laudációja: *Téged ég-föld magasztal...* A Szűz Mária nevéből vett Szűz ötszörös megismétlése e kis terjedelmű, szép zengésű szövegben egyáltalán nem az eposzi mintát, a vissza-visszatérő állandó jelzők, az epithetonok használatát imitálja, hanem itt Faludi Ferenc az Istenanya földi-égi értékeit azonosítja magával az ártatlansággal. A „szűz” („ártatlan”) melléknevet éppúgy főnevesíti, mint ahogyan *A feszülethez* című versében – Szörényi László szerint – Jézus sebeinek kék színeit:

*Engedd: téged kövessünk,
Tiszta szívvel szeressünk,
Égjen bennünk ez a tűz,
Hozzád, kegyesség Szűz!*

Földet és eget egybekapcsolni – Faludi Ferenc lírája szerint – nem csupán az Atya, a Fiú és a Szűzanya képes, de a teremtményi létből is vétetnek ahhoz választottak, akik közvetíteni tudnak föld és ég, ember és Isten között. Például, ha katasztrófával sújtja a haragvó ég a földet, küld az ég szentet a földre. Nem hagy remény nélkül. Még ha mindkét élményt, a bizakodást és a kétségbeesést is egyaránt meg kellett élnie a XVIII. század emberének. 1755-ben például egy hatalmas földrengés pusztította el Lisszabont, amelynek következtében az addig az isteni gondviselésben vetett hitek rendültek meg Európában. (Még Mikes Kelemen is beleírja 1756-ban e rettenetes hírt levelébe.) Míg az európai gondolkodók egyik felét szinte egzisztencialista következtetések levonásáig juttatta a tragédia, addig voltak, akik még ennél is szélsőségesebb világmagyarázatok fogalmazásába kezdtek, nem egy közöttük az ateizmusig is eljutott. (Lásd Voltaire-t.)

S nem csupán a portugál nagyvárost és környékét veszélyeztette a meg-megmorduló föld. A tektonikus erők 1763-ban Komáromban szintén nagy riadalmat okoztak, megkockáztathatjuk, apokaliptikus hangulatot idézhetek elő. S az első földrengést esztendőik múlva egy másik is követte... Baróti Szabó Dávid, a virti lantos, a katasztrófát epikus költeményében örökítette meg *A komáromi földindulásról* címűben. Akár Liszabonban, Komáromban is az összes templom összedőlt.) Faludi Ferenc ekkor – Toldy Ferenc szerint – Szent Emidben találja meg azt a közvetítőt, aki a földnek szószólója lesz az égből:

*O szent Emid, hired nagy!
Csuda tévő martyr vagy,
Te nevedben sok gyógyult,
Inségébül szabadult.*

*Kérésedre, drága szent,
A FÖLD indulástul ment,
Olaszország a tanu,
Sok más város és falu.*

*Mi is hozzád járulunk,
Lábaidhoz borulunk,
Nagy hatalmu szent Emid!
Kérésünket ÉGbe vidd.*

*Te légy a mi szószóllunk,
Föld remülvén, óltalmunk.
Enyhítsd Urunk haragját,
Távotassad haragját.*

(Szent Emidhez)

Faludi Ferenc azért fordult a mártír szenthez, hogy embertársai lelki megnyugtatósáért, komfortérzéseik visszatérésért segítségét kérje, hogy kiengesztelje az Atyát. Jóllehet, tudjuk, bűneink miatt gyakorta gyúlt harag keblében, de Faludi Ferencet sem véletlenül tartották s tartjuk – Rónay György szavaival – „a tizenharmadik századi magyar keresztény humanizmus egyik legjelentősebb képviselőjének”. Szent Emidet, a IV. századi vértanút, akihez 1703-ban Ascoli polgárai folyamodtak – Itáliában csodát tett. Faludi Ferenc minden embertársa testi-lelki épségéért, aki a Duna partján csak élt, könyörgött Szent Emidhez, hogy az alattunk lévő föld és a fölöttünk lévő ég között legyen eleven létra.

CSAPÓ ENDRE

A gazdasági liberalizmus vesszőparipája

(részlet)

Szocialisták és egykori kommunisták most a liberalizmusban határozzák meg önmagukat, és persze baloldaliként, mert baloldalinak vallja magát az a világtrend is – minden ellentét ellenére –, ami létrejött a két világháború nyomán. Gyakran hivatkoznak a XIX. századi magyar liberalizmusra, azonos-ságot, utódságot vállalva még az 1848. március 15-i forradalmárokkal is. Dehát elnevezések, jelszavak megmaradnak, de a lényeg megváltozik, mihelyt a hatalom birtokába jut. Erről szól Madách *Az ember tragédiája* is. Így változott a magyar liberalizmus is nemzetiről nemzetellenesre.

Magyar liberalizmusról csak az 1848-as forradalmi vívmányok kapcsán beszélhetünk, amikor törvényes formát öltött, alkotmányos legitimitást kapott a jobbágyfelszabadítás, a közteherviselés, a népképviseleti országgyűlés és a felelős minisztérium. Mindez egy esztendeig folyamatos alkotmányos gyakorlatban volt, és az ország védelme megkövetelte a magyar honvéderő létrehozását is. Megbizonyosodott, hogy az ország népe fegyverrel is kész volt a feudális rendszer felszámolásával létrejött polgári társadalomépítést megvédelmezni. A nemesi nemzet helyét elfoglalta a polgári magyar nemzet. A rendi, nyelvi, felekezeti és osztályértelemben heterogén jogállású lakosság egységes középosztályi nemzeté alakulásának folyamata elindult, ami Európa keleti felén alkalmas lett volna – megmaradása esetén – történelmi jelentőségű követésre, más népek számára.

A szabadságharc cári orosz csapatok által történt leverése után a bécsi udvar bosszúhadjáratot indított a magyarok ellen. A megtorlás kegyetlen volt, és hosszú ideig tartott. Olyan törvényt hoztak, amivel bárkit, katonát, civilt egyaránt elítélhettek, ha bármi módon segítették a felkelést, vagy ártottak a császári erőknek. A több száz kivégzés, elhurcolás, várfogság, büntető sorozás, vagyonelkobzás mellett maradandó, az egész nemesi társadalmat érintő anyagi romlásba taszítással valójában az egész országot kiszolgáltatottá tette az osztrák bosszú.

Közben megérkezett a monarchia területére is, nyugatról keletre vonulóban, a kapitalizmus. Elsősorban Németország lendült meg látványosan. A vasút csodát művelt. Míg a tengerparti államok terjedelmes hajókon szállították a beléjük ömlesztett árut földrésről földrésre, az agyagot-sarat dagasztó lóvontatású áruszállítással bajlódó kontinens évszázaddal lemaradt a nyugatiak fejlődésétől. Ott kifejlesztették a gőzgépet is, amit a kontinens nagyon hamar alkalmazott. Petőfi meglátta benne a jövőt: „Száz vasutat, ezeret! / Csináljatok, csináljatok! / Hadd fussák be a világot, / Mint a testet az erek.”

Meglátta, és bár azt is meglátta volna, amire akkor csak egy Széchenyi-méretű elme volt képes, hogy – Sándor, meg ti többiek ott a Pilvaxban, ne heveskedjete, két-három évtize-

det kell várni, és eljön egy olyan kor, amikor más eszközökkel, nagyobb eséllyel, kisebb kockázattal lehet majd az országot felvirágoztatni.

A liberalizmus, amiből a reformkor is, meg március idusa forradalma is kapta az anyatejet, ami alapvetően az abszolutizmus ellenpárja (később sírba taszítója) azt ígérte, a hit erejével hirdette is, hogy senkinek és semminek ne legyen hatalma a polgári társadalom felett, és az azt alkotó egyének felett.

Ki ne lelkesedett volna a kapitalista-liberális gazdasági kibontakozásért, ami nyomult előre, és teremtett mozgást, adott lendületet eladdig soha nem látott fejlődésnek.

Mindez abban az időben történt, amikor liberális kísérletért még agyagba döngöltek mindenkit a Monarchiában, aki rebellis magyar. És jött a változás. Valamilyen megfordult széljárással a Rothschild Bankház vezényletével nyomuló kapitalizmus a bécsi Burg széttárt ablakaiból árasztotta a liberalizmust, ami szédületes gyorsasággal gyarmatosította a vezető rétegtől megfosztott Magyarországot. És jövevények hada indult a nagy lehetőségek országába.

Az ország igazgatását ellátó beamterek erre a feladatra betelepített csehek voltak. Mit tehetett az ország? Kiegyezett az egyetlen létező irányzattal, azzal a liberalizmussal, amit mások készítettek számára. És az egyébként is vegyes népi összetételű Magyar Királyság nemzetiségi kaleidoszkópja még tarkább lett a kapitalizmus térhódításával. A kapitalista vállalkozások számára rendkívül értékes magyar táj, föld, ás-

Bajcsy-Zsilinszky Endre szobra – Györfi Sándor alkotása

ványkincs, és mint felvevő piac is, oda szivattyúzott rövid idő alatt nagylétszámú idegent, akik tőkével és tudással, szívszággal és rafinériával, uzsorahittel és pálinkával hazát foglaltak és berendezkedtek az ipari, kereskedelmi és információipar modern szerkezetének megvalósítására és üzemeltetésére. A művelet olyan gyors volt, hogy ebbe a fejlődésbe a levert magyar nemesi, polgári, értelmiségi réteg nem tudott kellő mértékkel bekapcsolódni. Ennek következtében az ország érdekei nem is épülhettek bele a magyarországi kapitalizmusba.

...ez a szerencsétlen liberalizmus volt az egyik kritikus pont, amelyen a régi magyar politikának meg kellett botolnia.

A liberalizmusáért megbüntetett magyar nép elé zárt falak emelkedtek abban a liberalizmusban, amiben immár a profitelmélet uralkodott. Ebbe bekapcsolódni csak pénzzel és falkatagsággal lehetett. A liberális magyar állam nem ismert olyan feladatot, az akkor uralkodó szemléletté váló nacionalizmus idején, amivel védeni lehetett a magyar érdekeket. Majd megindultak – megoldásként – a Cunard Line hajói, hogy elvigyék az ország feleslegessé váló emberanyagát.

Bajcsy-Zsilinszky Endre tekintett vissza erre a korra 1920-ban így: *„...ilyen betegen fejlett kapitalizmussal szemben a magyar liberális politikának egy szava alig volt, hanem továbbra is beburkolta magát a liberalizmus ásatag jelszávába, s irtózáttal fordult el az állami beavatkozásnak még a gondolatától is, mely a gazdasági életbe lett volna hivatva beleszólni. A »szabad verseny« – sóhajtották áhítattal legkiválóbb, igazán európai stílusú államférfiaink is. Éppen ez a szerencsétlen liberalizmus volt az egyik kritikus pont, amelyen a régi magyar politikának meg kellett botolnia. Az egész művelt világ rég túl van rajta. Németország állampolitikája és tudománya már egy jó fél százada szakított a gazdasági liberalizmus szerencsétlen vesszőparipájával, és minden irányban a kérlelhetetlen állami beavatkozás elvi álláspontját vallja és gyakorlatát követi.»*

Szente B. Levente

Szembe jöttek

azok emlékére, akiket méltatlanul elfeledtek

Elindultak és mentek,
mások velük szembe jöttek

előre, hisz egyformák vagyunk, csak előre, sosem oldalra,
hátra nézni már nem tilos a vesztesnek, győztesnek

üzenni kell néha azoknak, akik célt értek,
esetleg az otthon maradottnak, végre

elindultak hát, és mentek,
vissza, a sötétség előtti időkbe.

Az újmagyarok, új földesurak szépen elsajátították a magyar nyelvet, és ezen a nyelven pallérozottan sugározták azt a magyar kultúrát, tudományt – minden általuk létrehozott médiumon –, amelynek műveléséhez nem hívták meg ilyen alkotások korábbi művelőit.

A liberalizmus igyekszik elfoglalni az emberi élet irányításának minden területét, de azoknak minden csatornája a politikai hatalom valamelyik rendszerének előkészítését, beindítását szolgálja. Egy dologban azonosak a liberalista ideológiák: minden út a nemzetköziségbe vezet, legyen az szociáldemokrácia, anarchizmus, szocializmus, kommunizmus.

A liberalizmus melegházában kikeltetett politikai akciószervezeteinek egyike volt a XX. század elején a Galilei Kör, a „szabadgondolkodó” diákok szervezete. Tipikus példája az ártatlannak álcázott, majd terroristává edződő nemzetellenes szervezeteknek, amely a társadalom alapjait rágja, majd aláaknázza, alkalomadtán szétrombolja. Ismerjük meg ezt a szervezetet a *Múlt-Kor* történelmi portál tájékoztatójából:

„Minden dogma ellen harcot hirdető szabadgondolkodó diákegylet volt a Galilei Kör. Az első világháborúig terjedő időszakot, a Galilei Kör 1908 és 1914 közötti korszakát elsődlegesen az antiklerikális tevékenység jellemezte, legyen szó tudományos igényű előadások tartásáról, a papok piócának nevezéséről vagy a tantermekbe kihelyezett keresztek leszaggatásáról. Az antiklerikalizmus szükségszerűen következett a szabadgondolkodó ideológiából. ...»Az egyházat a kultúra ítélőszéke bitóhalálra ítélte« – írta Polányi. A katolikus egyháznak »a sötét középkorban« szerzett javait pedig szekularizálni és szétosztani szánták a galileisták. ... Az első világháború kitörésétől kezdve az »antiklerikalizmus« helyett az »antimilitarizmus« került a Galilei Kör tevékenységének előterébe. ...A galileisták háborúellenessége marxista eszmei alapokon nyugodott, írások és előadások sorában fejtették ki, hogy a háborún csak a tőkés, a hadseregnek szállító földbirtokosok és a ranglétrán magasán álló katonatisztek nyerhetnek. ...1916-ban orosz tanfolyam indult a Galilei Körben: »Beszéljünk mi is oroszul, cselekedjünk mi is oroszul!« – ez lett a nem hivatalos jelmondat a »Tanulni és tanítani« helyett. 1917-től a Galilei Kör rendszeres résztvevője lett a szakszervezetek háborúellenes tüntetéseinek. ...A Galilei Kör 1919. március 21-től szervezetenként megszűnt, mondhatjuk, hogy feloldódott a kommünben: a marxizáló történetírás ezt azzal magyarázta, hogy mindez azért következett be, mert a Tanácsköztársaság politikája mentén megvalósította a Galilei Kör akkor már egy évtizede propagált programját. A kommün vezetése által szándékolt radikális elitcsere egyszerűen igényelte a galileisták szerepvállalását, akik otthoni klubhelyiségüket, hamar népbiztonságokon és újságok vezető pozícióiban találták magukat. Hogy aztán legtöbbjük 1919 augusztusa után emigráljon. ...1945 után pedig a munkásmozgalom-történetbe igyekeztek a Galilei Kört maradéktalanul integrálni.»

A kommunizmust és a kommunisták által létrehozott szocializmust mindkét alkalommal (1919, 1945) háborús összeomlás zúdította Magyarországra. Az első bolsevik felvonás hazaárulói kiszolgáltatták az országot az ellenségnek, közvetlen okozói voltak a trianoni tragédiának. A második átokidő hosszabb volt, ennek arányában nagyobb kárt tett, mint a korábbi. Lelkiekben is. Ezért nem lehetett leváltani a szívszággal túlélő rendszert, húsz évig kellett elviselni annak utóéletét, amit a négyéves nemzeti kormányzásnak sem sikerült veszélytelenné tenni. Tovább él a baloldali pártokban és minden egyéb intézményben, amelyek elszánt hajszát folytatnak a nemzeti kormány ellen, és minden ellen, ami visszautal a nemzeti és keresztényi magyar múltra.

Skóciai Szent Margit

Magyar
nagyasszonyok
CSEH GIZELLA ROVATA

Csak kevesek tudják, hogy Skóciai Szent Margit (1047–1093), skót királyné, magyar gyökerekhez köthető.

Magyarországon született, I. István unokája. A történet onnan indul, hogy 1018-ban az Angliát megszálló dán király, megszállta Norvégiát és Svédországot is. Így az angol király két fia, Edward és Edmund, akik korábban Svédországba menekültek, továbbindulnak Kijeven, vagy Lengyelországon keresztül Magyarországra. Edward feleségül vette I. István és Gizella Ágota nevű leányát és három gyermekük született: Margit (későbbi Skóciai Szent Margit), Krisztina és Edgár. 1057-ig Magyarországon élt a család, ekkorra azonban kiűzik a dánokat Angliából, és a trónra a gyermektelen Hitvalló Edward kerül, aki örökösének szeretné Edward herceget, ezért visszahívja a családot Angliába. Az öröklés további belviszályok miatt meghiúsul, és a család 1066-ban ismét menekül. Kalandos körülmények közepette a skót partokon kötnek ki, majd vendéglátójukhoz, III. Canmore Malcolmhoz, a skót trón birtokosához érkeznek Dunfermline-be. Az özvegy, két felnőtt gyermekkel rendelkező skót király 1070-ben feleségül veszi a 25 éves Margitot. Hat fiuk és két lányuk születik.

Margit nagy hatással volt a skót királyság és az egyház életére. Munkálkodásának eredménye a kelta egyház és Róma közötti ellentét feloldása, a békesség megteremtése. Gyanítható, hogy ez Róma felé látszólagos elfogadással történt, de valójában megtanította az ősi vallás híveit arra, hogyan őrizhetik meg valódi értékeiket, úgy, hogy közben nyitottak az újra, de nem hagyják magukat a tiszta istentudattól eltéríteni. Kicsit Árpádházi SzentMargitot idézi, aki az ősi táltos vezetőket és tudásukat védelmezte, mikor a Pálos rend megszervezésében segédkezett.

Margit sok szülőföldjéről hozott divatot és szokást is meghonosított a skót udvarban. A művészet és az oktatás patrónusa lett. Különösen jelentős volt karitatív tevékenysége. Sok, szegényeket gondozó intézményt rendszeresen támogatott és meglátogatott. Nagyobb ünnepeken több száz szegényt látott vendégül az udvarban. Életrajzában ez áll: „Malcolm király a legnemesebb családból vett magának feleséget, aki még nemesebb volt bölcsességében és jámborságában. ...hatására a király elhagyta vad szokásait... Egész környezete megváltozott Margit körül... Előtte többé egy durva szót ki nem ejtettek.” Érdekes, hogy ő maga, és nem a király hívja össze az egyházi zsinatot, ahol teológiai kérdésekben is érvel, és állást foglal. Nézeteit mindig a könyörületesség és a szeretet elvei alapján alkotja.

Margit férje, Malcolm és fia Edward, a trónörökös 1093. november 13-án, egyazon, az angol William Rufus ellen vívott csatában vesztik életüket. Margit a szomorú eseményre rá három nappal, Edinburghban halt meg 48 éves korában. Dunfermline-ben, az általa alapított apátságban temették el, ahol síremlékének egyes elemei ma is láthatók. A testét, valamint férje földi maradványait is a skót reformáció elől Spanyol-

országba, a Madridhoz közeli Escorialba menekítették. Fejerekléjét a jezsuiták őrizték a douai apátságban. IV. Ince pápa 1251-ben avatta szentté, 1673-tól Skócia patrónusa.

A szentté avatásáról szóló legenda szerint, amikor felnyitották a sírt, és a maradványokat egy ezüst ravatalra helyezték, hogy a templom szentélyébe vigyék át, a menet Malcolm király sírboltja előtt haladt el. Ekkor meg kellett állniuk, mert az ereklyét vivők nem tudtak továbbmenni. Egy öregember azt tanácsolta, hogy emeljék ki Malcolm csontjait is, és helyezték oda Margit mellé. Mikor ez megtörtént, folytathatták

Skóciai Szent Margit

útjukat. Margit életében megszelídítette, halálában pedig a szentségben maga mellé vette Malcolmot. Margitot a mai napig nagy tisztelet övezi Skóciában. Ő Skócia védőszentje. Az étkezések utáni imát, ma is Szent Margit-áldásnak nevezik, a háziszövés, a sokszínű tartan is az ő nevéhez kapcsolódik.

Margit három fia Edgár, Dávid és Alexander egymást követően skót királyok lettek. Edgár és Dávid tovább vitték édesanyjuk értékrendjét mind az uralkodói elveiket illetően, mind az egyházhoz való viszonyukban. Két fiát, Dávidot és Kálmánt szintén szentté avatta a katolikus egyház.

Az Óbányai-völgy bejáratánál, a hegy tetején kereszttel jelzett helyen található a Réka-vár romjai. A várat Skóciai Szent Margit szülőhelyeként tartja számon a két nemzet. A községtől nyugatra a Halász-patak (vagy a nép nyelvén Rák-patak)

mellett, a 70 m magas Várhegy lapos tetején található a nádasi vár maradványai. A vár keletkezésének pontos ideje egyelőre vitatott. A feltételezések szerint illír vagy kelta eredetű, illetve IX. századi frank építkezés. II. András pécsi püspöknek 1235-ben kiadott adománylevelében „*terra bis-senorum de Nadasd*”, mint a nádasi britek földjével határos bizonyos földet adományoz a káptalan számára. J. Abbot angol történész leírása szerint 1022-ben Szent István korában két angol herceg jött Magyarországra, akik a királyi udvarba kerültek. Később a király egyikükhöz, Edvardhoz adta feleségül egyik leányát. A Szentek legendájában olvasható, hogy a király leányának, Agathának házasságából született Szent Margit, Skócia királynője, kinek szülőhelye feltehetően a nádasi vár lehetett.

BENE ZOLTÁN

Tévedés

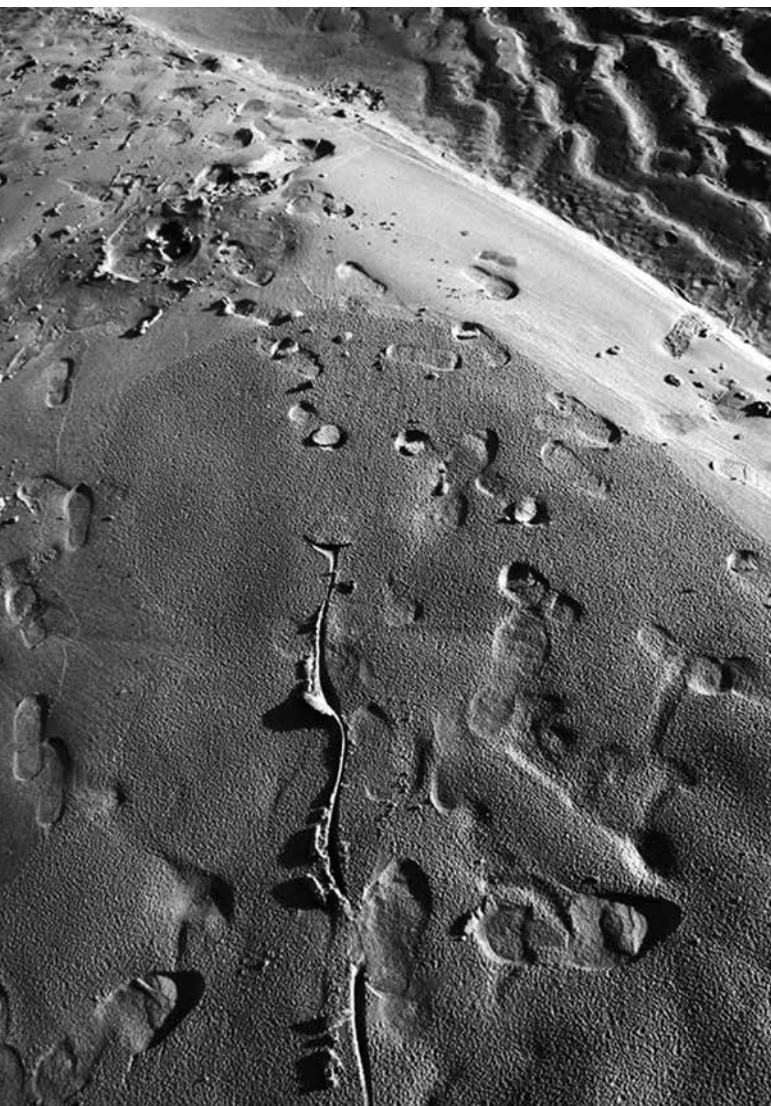
P. senkinek nem volt az őse, rokona is alig, ám ismerőse annál többeknek. Születési anyakönyvi kivonata szerint Csónakos Csabának hívták, azonban történetesen egy olyan nemzedékhez tartozott, amelyben a legtöbben még teljes terjedelmében olvasták *A Pál utcai fiúkat*, így aztán az általános iskola ötödik osztályában rá is ragadt a Papuskám becenév. Ez az évek során előbb Papusra, később P.-re redukálódott. Hovatovább eredeti neve a feledés homályába veszett.

P. városának három gimnáziuma közül a harmadik számúnak tartott intézményben érettségizett. Szintén hazai pályán szerezte meg történelem-angol szakos tanári diplomáját. Gyöngye négyes átlaggal és hektószámra vedelt olcsó szeszekkel abszolválta a felsőoktatást. A főiskola után két esztendő tanított egy lakótelepi iskolában, majd, zavaros körülmények között lezajlott kipenderítésének másnapján társult régességi cimboráinak egyikével, végül annak autóbalesetét és halálát követően magánzóként folytatta a közös vállalkozást. Idejének nagy részét kávézókban, kávéházakban és egyéb vendéglátóipari egységekben múlatta. Üzleti és magánügyeit oroszánrészre ugyancsak ezekből intézte. Valamiféle speciális gépekkel kereskedett, senki sem tudta, pontosan mifélékkel, ha évi kettőt eladott belőlük, királyként, ha hármat, császárként, ha négyet, valóságos földre szállt olümposzi istenként élt (egyébként sem középmagas, csenevész termetéről, sem hosszú, hegyes orráról, sem elálló füleiről nem jutott volna eszébe senkinek az isteni jelző). Egyesek szerint görög, mások szerint olasz vállalat ügynöke volt, munkája havi harmincnyolc telefonhívásból és az elkelt masinák szállításának megszervezéséből állt. Következésképpen rengeteg szabadidővel rendelkezett. Amit a pultos lányok gusztlálásával, bizalmas beszélgetések kihallgatásával, a science fiction klasszikusainak, valamint filozófiai értekezések olvasásával, cider nevezetű, alacsony alkoholtartalmú italok szürcsölésével, olykor egy-egy punkrock koncert meglátogatásával és széles ismeretségi körének tágitásával töltött ki. Mindezt mindenekelőtt szülővárosa kávézóiban, kávéházaiban és egyéb vendéglátóipari egységeiben.

P.-t magától értetődően sokan irigyelték. Kevés munkával sok pénzt keresni: az emberiség nagy részének ez a leghöbbs vágya – és P.-nek ez különösebb erőfeszítés nélkül, a körülmények kifürkészhetetlen összejátéka folytán sikerült. Elhunyt barátja kapcsolatait és bejáratott csatornáit használva minimális erőfeszítéssel ügyködhetett, jó minőségű ruhákban járt, takaros belvárosi lakásban élt, felső kategóriás autót hajtott, minden nyáron nyaralhatott volna a világ fölkapott üdülőhelyein, ha kedve szottyant volna rá, csak hogy igen ritka kivételektől eltekintve nemigen szottyant. Rendszerint legfeljebb a Balatonig jutott, ahol a strandon üldögélt, mustrálta a bikiniket, sült halat evett, és ha megunt a szemlélődést, falatozást, David Lewis *On the Plurality of Worlds* című könyvét olvasgatta. P.-t boldog és gondtalan embernek hitték.

*”Tucatszor történt meg ugyanez,
s úgy érezte, mintha nem mind közelebb,
de egyre távolabb kerülne a céltól.”*

Ő maga nem vallotta magát sem gondtalannak, sem boldognak. Amikor tulajdon helyzetére keresett jelzőt, legtálalóbbnak a várakozó kifejezést találta. Úgy érezte, egész addigi élete a várakozás jegyében telt, s attól tartott, hátralévő éveiben sem következik be semmiféle változás ezen a téren. Nehezen tudta volna megmondani, mi vagy ki, kicsodák vagy kicsodák is képezték voltaképpen várakozásának tárgyát, illetőleg tárgyait, az érzés azonban kétségkívül kitöltötte minden pillanatát. Olyannyira, hogy néha képtelen volt elhagyni a kávéházat, amelyben üldögélt, nehogy éppen akkor érkezzen meg valaki, vagy következzen be valami, amiről kiderül, egész életében arra várt, amikor távozik. Időnként hatalmába kerítette a cselekvési kényszer, olyankor beült a kocsijába, és nekivágott az országutaknak. Maga sem tudta, merre jár, falvakon vágott keresztül, városok elkerülő útjain száguldott, kietlen környékeket és kies vidékeket szelt kereszt-

Ország László fotója

tül, benzinkutaknál evett és végezte szükségét, országhatárokat lépett át észrevétlen, hogy végül hegyvidéki panziókban térjen nyugovóra, húsz órát aludjon egy huzamban, és áttetsző bőrű fiatal lányokról álmódjon, akik egyedül földig érő hajzuhatagukba burkolják kívánatos testüket, és miközben kacagnak, hófehér fogaik meg-megcsillannak, mint Lucky Luke-é a képregényekben. Amikor fölébred, P. ágyékát feszíti a vágy, ám nem is gondol kielégülésre, viszont bőséges reggelit fal, kinyomozza, Európa mely tájkárára vetődött, okostelefonján megtervezi a hazautat, és nekivág.

Olykor P. repülőre ül, s bár nem vonzzák az idegen országok, elrepül valahová. Hátha ott akad rá arra, amire vár. De sosem jár sikerrel.

Egy késő tavaszi napon a Kaukázusba repült, részint üzleti ügyekben, részint saját késztetéseinek engedve. A hatalmas utasszállító légörvénybe került, majd madárrajjal találkozott, minnek következtében kényszerleszállást hajtott végre egy hatalmas pusztaság szélén. Az utasok kisebb sérülésekkel megúszták a kalandot, a pilóta leadta a segélyhívást, és megengedte, hogy az emberek elhagyják a Boeingt, amennyiben látótávolságon belül maradnak. Néhány órán belül megérkezik a segítség, mondogatták, arcukon kincstári mosollyal, a stewardessek. P. hitt nekik, és sétálni indult. Utastársai nem

távolodtak el a géptől, P. azonban több száz méterre elcsatangolt. A pusztát virágba borították a tavaszi növények, rovarok szorgoskodtak mindenfelé, a Nap sugarai kellemesen melengették P. feje búbját. Egészen idillinek gondolhatta volna a helyzetet, amibe csöppent, ha hirtelen rá nem döbben arra a megmagyarázhatatlan tényre, hogy különös módon ugyan, de csúnyán eltévedt. Nemigen értette, miként lehetséges ez, hiszen egy síkságon mozgott, amelyen, ha körülnézett, könnyedén megtalálta a repülőgépet, még a szemét sem kellett megerőltetnie, ám valahányszor elindult feléje, idővel mindig eltért az iránytól. Mintha a gép rendre odébb sodródott volna a szilárd talajon, akár tengeren a mentőcsónak. Mikor ezt észrevette, megállt, körbekémlelt, s amint megpillantotta a gigantikus törzset, a szárnyakat, a farkat, máris módosította az irányt. Amit hamarosan újfent elveszített. A gép csúszott arrébb, vagy ő tért le az odavezető útról, mindenestre hiba csúszott a számításokba. Tucatszor történt meg ugyanez, s úgy érezte, mintha nem mind közelebb, de egyre távolabb kerülne a céltől. Kezdték kétségbeesni, kivált, amikor látta, hogy megérkeznek a mentőegységek helikopterei. Akkor föladta, leszámolt az életével, elfogadta, hogy itt kell nyomorultul elpusztulnia, itt, a seholban, egy névtelen világban, ahol örökké tavasz van, bágyasztóan döngöcsélnék a rovarok és tarkán virágzik a rét. Leült egy vakondtúrásra, arcát a kezébe temette, és azon töprengett, vajon ez lenne-e az, amire mindig is várt? Mielőtt azonban rátalált volna a válaszra, két egyenruhás férfi nőtt ki az orra előtt a földből, szláv nyelven, majd tört angolsággal szölongatták, nem értették, miért nem tért vissza a többiekhez, egyúttal sürgették, hogy iparkodjon, ne hagyja megaludni a tejet a szájában, tartson velük, mindenki rá vár. Vagy én várok mindenkire, suhant át P. agyán, miközben fölállt, a két férfi közrefogta, és elindultak a gép irányába.

Később többeknek is elmesélte ezt a furcsa történetet, de többnyire még csak nem is nevettek rajta. Sem érdekesnek, sem szokatlanak nem találták, utóvégre senki sem halt meg vagy vált nyomorékká benne. Mintha a halál vagy a lebénulás szokatlan és érdekes lenne, gondolta P. melankolikusan, s idővel letett arról, hogy beszámoljon eltévedéséről a seholban, ehelyett inkább kedves bókákat mondott a hölgyeknek, és meghívta őket egy italra, fecsegett az urakkal és fizetett nekik egy kört. P. alapjában véve szeretetre méltó ember volt.

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasszerkesztő: Tamásné Horváth Katalin

Munkatársak: Gera Katalin,

Németh István, †Papp Árpád, Sarusi Mihály

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2017. február

Sokszorosítás sorszáma: 2/2017.

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Szent Mihály küzdelme a sárkánnyal – Albrecht Dürer grafikája

Kapható az újságárusoknál

A *Búvópatak* az egész országban – Budapesten és a megyeszékhelyeken – kapható az újságárusoknál. A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓNK

